

NR. 88 DECEMBER 2018

ASTERISK

DPU
AARHUS UNIVERSITET

TILBAGE TIL TRADITIONERNE

ETIK I SKOLEN
Lærere skal tænke etik
ind i deres fag

MINORITETSDRENGE
Elever oplever
forskelsbehandling

TRIVSELSMÅLINGER
Hvillen værdi
skaber trivselsdata?

REND MIG I FORANDRINGERNE!

Danmark befinder sig en globaliseret verden præget af forandringer – også inden for pædagogik og uddannelse. Nu ser vi et oprør mod kravet om konstant forandring.

Af CLAUS HOLM,
instituttleder, DPU, Aarhus Universitet

I Leif Panduros roman *Rend mig i traditionerne* fra 1958 er den privilegerede gymnasieelev David godt træt af traditionerne og de voksne som konservative traditionsbærere. Målet for de voksne – og for datidens velfærdsstat som sådan – var konformitet, forudsigelighed og social tryk.

David gør oprør. Mod materialisme og tilpasningsevne. Han snerrer af sin samtid og ender på et nervesanatorium. Her skal han lære at holde af traditionerne, af familiens velstand og at (gen)finde velværet ved datidens vækst i velstand.

I 2018 – 60 år efter Panduros traditions-trætte roman – taler vi stadig kritisk om velfærdsstaten. Men oprøret har ændret karakter.

I dag er verden globaliseret og præget af videns- og innovationsøkonomiens stadige krav om forandring og tilpasning. Vor tids credo er, at alle må lære at forandre deres liv gennem hele livet.

Det afføder en reaktion. En konservativ reaktion. Hvis man opdaterer titlen på Panduros reaktions-roman, så skal den i dag hedde *Rend mig i forandringerne!*

Hvor datidens David ville forandre, så er nutidens David godt træt af de evige forandringer. Ny konservativ modstand pibler frem. Vel at mærke ikke partipolitisk konservativ – modstanden mod konstant forandring findes på tværs af det politiske spektrum.

Det konservative oprør findes i to versioner. En man kan kalde kulturkonservativ, og en man kan kalde progressiv konservativ.

Den kulturkonservative idé er at finde tilbage til rødderne. Til noget oprindeligt og uforvansket. Og modsvaret til de sidste 30 års globalisering fører os – særligt i uddannelsessammenhæng – typisk tilbage til perioden

1850-1900. Her skulle bønderne ikke længere være bønder. De skulle dannes, folkedannes og være danskere.

Det er beskrevet i bogen *The Nordic Secret. A European story of beauty and freedom* fra 2017, hvor forfatterne Lene Rachel Andersen og Tomas Björkman beskriver, hvordan folket elskede at blive dannede og selv skabte processen i deres eget tempo. I samme bog bliver nutidens skole omdrejningspunkt for en genoplivelse af folkedannelsen. Det skal ske gennem frihed til at tage lokalt ansvar for at undervise i basale kundskaber og færdigheder og i litteratur på modersmålet – og ikke mindst fællessang. Målet skal være modvægt til individualisering og selvoptaget fokus på kompetenceudvikling på arbejdsmarkedets præmisser.

De kulturkonservative siger 'rend os' til et forhastet, halvdeprimeret (lykkepille) liv optaget af livslang kompetenceudvikling. Og de siger ja til at bringe *personlig* udvikling i samklang med især det nationale folkefællesskab.

Heroverfor står den progressive konservativisme. Den vil ikke tilbage til fortiden – i hvert fald ikke længere end til 1990'erne, hvor globaliseringen for alvor tog fart.

Idéen er at styrke danskernes evne til at forblive en del af fremtidens globaliserede verden præget af forandringer.

Opskriften er social mobilitet gennem livslang læring med især arbejdsmarkedet som fikspunkt. *Alle* – også dem der har svært ved at klare de globaliserede udfordringer og forandringer – skal kunne klare sig på det moderne arbejdsmarked.

Lighedsbegrebet handler om, at staten skal give alle danskere samme livschancer ved, at de får adgang til samme udvikling af viden, færdigheder og kompetencer. I uddannelsessammenhæng illustrerer skolereformen fra 2014 netop et lignende hovedformål, nemlig at løfte de svageste elevers faglige resultater.

Så også her bliver skolen et afgørende middel til at indfri målsætningerne. Formålet er at styrke den enkeltes arbejdssevne og lyst til at lære mere i et foranderligt samfund, hvor livslang læring skal gøre det lettere for alle danskere at realisere en egen nytte til gavn for fællesskabet.

Men kan det lade sig gøre?

I bogen *Nordic Capitalisms and Globalization* fra 2011 beskriver Peer Hull Kristensen og Kari Lilja, hvordan danske virksomheder fra starten af 1990'erne frem til midten af 00'erne lykkedes med at blive konkurrencedygtige i en mere global, foranderlig og eksperimenterende økonomi. Og de forklarer, at det hænger sammen med danskernes tradition, der er enestående i verden, for uddannelse gennem hele livet.

Men man kan også læse om globale kapløbs hårde konsekvenser. Det er forbundet med mindre tryk og mere selvtvivl i en tilværelse præget af stadige forventninger om forandringsparathed. Stress er i vækst.

Den progressive konservativisme siger dermed 'rend os' til forestillingen om, at forandringerne går over, og at basale kundskaber og færdigheder er nok. Den siger også 'rend os' til forestillingen om, at det er op til den enkelte at klare sig. Staten, skolen og lærerne har en forpligtigelse til at give alle samme chance for at klare sig selv.

Men hvilken af de to konservatismer er vi bedst tjent med – og hvilken kan 'rende os'?

Selvom de ikke altid er voldsomt glade for hinanden, ligger vejen frem nok i kompromiset. Det hjælper ikke at fornægte forandringerne og tro på en verden fra det forrige århundrede – men modsat fostrer overdreven forandringsiver stress og utryk.

Kombinerer man den progressive konservatismes vilje til at konfrontere forandringerne med de kulturkonservatives sans for folkelig selvspekt og selvopfattet identitet over tid, så har vi måske udsigt til et kompromis, der kan forhindre David anno 2018 i at blive en halvdeprimeret og præstationsstresset ung dansker, der siger 'rend mig i forandringerne', står stille, står af eller brænder ud.

Redaktion

Claus Holm (ansvarshavende)
Mathilde Weirsøe (redaktør)
Maj Juni
Lisbeth Hartmann
Ib Jensen (nye bøger)

Redaktionskomité

Carsten Fogh Nielsen
Carsten Henriksen
Dorte Kousholt
Helene Gad Ratner
Helle Rørbech
Jon Dag Rasmussen
Ulf Dalvad Berthelsen

Skrivere

Carsten Henriksen
Eva Holm Frydensberg
Knud Holt Nielsen
Maj Juni
Mathilde Weirsøe

Korrektur

Kirsten Kovacs

Kontakt redaktionen

E-mail: asterisk@dpu.dk
Telefon: 87151745

Redaktionens adresse

DPU – Danmarks institut for
Pædagogik og Uddannelse
Aarhus Universitet
Tuborgvej 164
2400 København NV

Abonnement

Abonnementet er gratis og
kan bestilles på dpu.au.dk/
Asterisk

Design: Hiske Jessen

Layout: Toke Bjørneboe

Illustration: Morten Voigt

Forside: Colourbox.com

Tryk: Scanprint A/S

ISSN nr.: 1601-5754

Oplag: 13.500

Asterisk er et magasin for
aktuel uddannelsesforskning.
Asterisk udkommer
fire gange årligt og er udgivet
af DPU – Danmarks institut for
Pædagogik og Uddannelse,
Aarhus Universitet. Artikler
eller illustrationer må ikke
eftertrykkes uden tilladelse.

TEMA: TILBAGE TIL TRADITIONERNE

S. 4-10

TIL KAMP FOR
TRADITIONERNE

Vi har længe haft blikket rettet stift mod fremtiden, og vi har anset pædagogikkens arvegods for at være en klods om benet. Nu er traditionerne på vej tilbage og konservative strømninger i pædagogikken retter blikket bagud. Men hvad er det egentlig, vi er rundet af?

S. 12-13

LÆRERUDDANNELSEN:
TRADITION ELLER
FORANDRING

Læreruddannelsen er med sine 200 år på bagen både præget af en gammeldags tankegang og et utal af reformer. Vi har spurgt to forskere, hvor læreruddannelsen står mellem tradition og fornyelse.

S. 14-16

LÆRERENS
DØMMEKRAFT ER
UNDER PRES

Tiden er løbet fra den professionelle dømmekraft; læringsplatforme og test har taget kontrollen over undervisningen – og over læreren. Det handler i mindre grad om, hvad læreren ved – og i stigende grad om, hvad hun ved, der virker.

S. 18-21

SKOLEN ER LANGT
FREMME I DE
FORKERTE IT-SKO

Digitalisering er en politisk mærkesag, og de danske skoler har været langt fremme med investeringer i ny teknologi. To didaktikforskere efterlyser en bedre kobling mellem teknologi og moderne, progressiv læringsteori og pædagogik.

S. 24-27 SPOT PÅ NY FORSKNING

SKOLEN SKAL LØFTE
ELEVERNES ETISKE BLIK

Det er skolens opgave at danne eleverne til etisk myndige borgere. Men både læringsportaler og -mål står i vejen for den etiske samtale i klassen, som er forudsætningen for elevernes etiske myndighedsdannelse.

S. 30-33 NY BOG

‘JER FRA GHETTOEN’:
MINORITETSDRENGE
FORTÆLLER OM DERES
SKOLEGANG

Lærer-elev-relationen har stor betydning for, hvordan minoritetsdrenge oplever deres skolegang. DPU-forsker Laura Gilliam giver et indblik i dynamikkerne mellem lærere og minoritets elever og peger på, at forskelsbehandling er et institutionelt problem i Danmark.

S. 34-35 KOMMENTAR

DER ER BRUG FOR
EN OPLYST DEBAT
OM VÆRDIEN AF
TRIVSELSMÅLINGER

Debatten om trivselsmålinger skal ikke kun handle om anonymitet og grænser for brug af data. Den bør i høj grad også handle om, hvilken værdi trivselsdata har – og ikke har. To forskere forklarer, hvad der er op og ned i debatten om trivselsmålingerne.

ET KLASSELOKALE I 1907. Den gammeldags lærer, der forsøgte at terrorisere eleverne med trusler, hån og øretæver eksisterede endnu men fik efterhånden modvind.

SCANPIX

ET BØRNEASYL I HORSENS I 1950. Asylerne var for arbejderklassens børn. Her var der flere børn og færre voksne per barn end i børnehaverne, som var for borgerskabets børn. Dengang var der 527 daginstitutioner på landsplan, og ca. 6 % af alle danske børn gik i daginstitution.

HORSENSBILLEDER.DK

TIL KAMP FOR TRADITIONERNE

Rend mig i traditionerne. Titlen på Leif Panduros roman fra 1958 kunne være mantraet for de seneste 30 års uddannelsespolitik. Vi har haft fokus på at være klare til fremtiden, og vi har anset pædagogikkens arvegods for at være en klods om benet. Nu er traditionerne på vej tilbage, og konservative strømninger i pædagogikken retter blikket bagud. Men hvad er det egentlig, vi er rundet af? Er historien et tag selv-bord, der leverer skyts til en hvilken som helst fortælling om nutiden? Kampen for traditionerne bliver også en ideologisk kamp om traditionerne.

Af CARSTEN HENRIKSEN

På Rønshoved højskoles hjemmeside kan man læse et såkaldt dannelsespapir med titlen *Hvorfor danne?* Heri opfordrer Rønshovedgruppen, der består af teologer og andre intellektuelle, til kulturkamp. "Vi er trætte af at leve i en 'verden af muligheder', uden en glødende kerne, uden et bankende hjerte af nødvendighed", hedder det. Gruppen ønsker at genoplive et kristent nationalt fællesskab og genfinde kvaliteterne i vores egen kultur, der forfalder, mens multikulturalismen, autoritetstab og manglen på historisk bevidsthed breder sig. Gruppen opløste sig selv i 2016, men højskolen afholder stadig årlige folkemøder under titlen *Dannelse til tiden*.

Dannelse er da også oppe i tiden. I 2017 pønsede daværende uddannelses- og forsk-

ningsminister Søren Pind på at indføre et nyt filosofikum på danske universiteter, der skulle give de studerende et stærkere fundament af dannelse og almen viden. På Sorø-mødet samme år talte undervisningsminister Merete Riisager om, at der skal mere fokus på dannelse i folkeskolen. Og i foråret 2018 lancerede børne- og socialminister Mai Mercado en opdragelsesdebat.

At en konservativ minister taler om opdragelse, er måske ikke så overraskende, men ifølge Jens Erik Kristensen, lektor ved DPU, Aarhus Universitet, viser disse eksempler, hvordan vi i dag befinder os i en strøm af forskellige former for pædagogisk konservatisme, der rækker langt ud over partipolitik. Han ser det som en modstandsbølge mod de mange reformer i vores skole- og uddannelsessystem og mod uddannelsespolitikens blinde fokus på at forberede os på fremtiden. Det er blevet tid til at hente det pædagogiske arvegods frem fra glemslen. >

Dannelse er oppe i tiden: I september 2018 lancerede regeringen sit udspil *Folkets skole: Faglighed, dannelse og frihed* - Justering af folkeskolereformen.

“Vi ser i dag en udbredt reformtræthed i hele det pædagogiske system. Der aftegner sig konstant nye fremtidige scenarier, som man krampagtigt forsøger at tilpasse uddannelsessystemet til. Lige nu taler alle om disruption og robotisering, mens fremtiden for ikke så længe siden handlede om globalisering og vidensøkonomi. Gennem 20-30 år er det en transnational uddannelsespolitik, der har sat standarderne for skolen. Vi har haft uddannelsesblikket stift rettet mod fremtiden og sammenlignet os med andre lande uden skelen til de traditioner, der har været bærende for skolen herhjemme. Det er derfor ikke så mærkeligt, at vi nu ser en konservativ besindelse på de pædagogiske traditioner, og på hvad der fortsat er værd at samle på fra disse,” siger Jens Erik Kristensen.

Pædagogik er konservativ

Ifølge Jens Erik Kristensen er det dog ikke kun pædagogikken i dag, der er konservativ. Pædagogik har altid haft en konservativ dimension.

“Pædagogik har fra tidernes morgen haft som formål at reproducere et givent samfunds orden og dets kultur for næste generation. Pædagogikken er i den henseende også bevarende. Men når vi de sidste 30 år har haft svært ved at få øje på dette væsenstræk ved pædagogikken, skyldes det de nærmest permanente reformer, som har kendetegnet det pædagogiske område. Denne reformiver er et særligt markant udslag af pædagogikkens anden dimension, nemlig at den også altid har et mellemværende med fremtiden. Opdragelse, dannelse og undervisning i skolen sker jo altid på forventet efterbevilling: Vi lærer børnene noget nu med henblik på, hvad vi mener, de har brug for, når de senere hen skal stå på egne ben og klare sig i livet og på arbejdsmarkedet,” siger han.

Nyt liv til gamle begreber

Den konservative besindelse viser sig bl.a. i opblomstringen af de klassiske pædagogiske

»Nihilismen viser sig
fx i det værditomme
læringsbegreb, der ender
med at sige, at du skal lære
at lære. På den baggrund
er det forståeligt, at nogen
begynder at bekymre sig
om at bevare det, som de
hævder, er ved at gå tabt,
og det er derfor, vi ser
forsøgene på at synliggøre
eller konstruere særlige
danske pædagogiske
traditioner.«

Jens Erik Kristensen

grundbegreber: Opdragelse, dannelse og undervisning, der længe har levet en trængt tilværelse i skyggen af nytilkomne begreber, der ikke stammer fra pædagogikken.

“I en årrække har begreber som læring og kompetencer ryddet bordet og domineret den pædagogiske tænkning, men nu ser vi, hvordan pædagogikkens klassiske grundbegreber bliver rehabiliteret. Mest synligt måske begrebet om dannelse, der er kommet på alles læber igen, også undervisningsministerens. Det kan godt være, at der ikke er konsensus om, hvad dannelse så er, men der er tilsyneladende enighed om, at vi har brug for et sådant normativt begreb, hvis vi ikke kun vil tale om lærings- og kompetencemål i skolen, men også om skolens formål,” siger Jens Erik Kristensen.

Også et gammelt dansk og nordisk begreb som kundskaber er måske ved at genindtage sin plads på den pædagogiske scene. Kundskaber har været et kerneord i den danske skole og har indgået i folkeskolens formålsparagraf siden 1814.

“I sin oprindelige historiske betydning er kundskaber et flertydigt og langt bredere begreb end den triade af ‘viden, færdigheder og kompetencer’, som vi i dag har erstattet det med. At have eller tilegne sig kundskaber handler bl.a. om at få et fortrolighedsforhold til sin viden om verden og til den måde, man bruger sin viden på og integrerer den i sin bredere horisont og erfaring af verden,” siger han og forklarer, at pædagogik historisk set grundlæggende har handlet om at bibringe

næste generation bestemte kundskaber og egenskaber gennem opdragelse, dannelse og undervisning.

“Solide kundskaber er forudsætningen for at udvikle personlige og moralske egenskaber, ligesom de moralske egenskaber og dyder er afgørende for, hvordan man tilegner sig og bruger sine kundskaber. De klassiske pædagogiske begreber har altså fat i noget, der fortsat angår os, fordi de er etiske i deres grundtematik. Det kommer også til udtryk fra en lidt uventet kant, når OECD i sit Education 2030-program ikke blot taler om viden og færdigheder, men også om værdier og holdninger, og når ‘character’ – altså karakterdannelse – fremhæves som den tredje dimension i fremtidens Four-Dimensional Education,” siger Jens Erik Kristensen.

I modsætning til de pædagogiske grundbegreber er uddannelse et værdineutralt begreb. Uddannelse handler om, hvordan det enkelte individ kvalificerer sin arbejdskraft og specialiserer sig for at kunne varetage et bestemt fag eller en bestemt profession. Derfor dur uddannelse ikke som overbegreb inden for det pædagogiske område, mener Jens Erik Kristensen.

“Man kan se den aktuelle besindelse på de normative pædagogiske grundtemaer og på de nationale pædagogiske traditioner som en forståelig reaktion, dels på de transnationale sammenligninger og standarder i uddannelsespolitikken, dels på det, jeg vil kalde pædagogikkens nihilisme: lærings- og kompetencemål uden retning. Nihilismen viser sig fx i det værditomme læringsbegreb, der ender med at sige, at du skal lære at lære. På den baggrund er det forståeligt, at nogen begynder at bekymre sig om at bevare det, som de hævder er ved at gå tabt, og det er derfor, vi ser forsøgene på at synliggøre eller konstruere særlige danske pædagogiske traditioner,” siger Jens Erik Kristensen.

Striden om traditionen

For konservatismens fortalere er nutidens uddannelsespolitik reformivrig, globalt orienteret og traditionsløs. Men hvad enten man ser den historiske udvikling som forfald eller fremskridt, konstruerer man et billede af fortiden, som ikke altid holder for en nærmere granskning, lyder det fra Christian Sandbjerg Hansen, lektor ved DPU, Aarhus Universitet.

“Historien bliver typisk brugt i politiske kampe. Men de konkrete historiske studier af fortiden viser som regel, at tingene ikke var så sort-hvide, som man ofte liner dem op i disse kampe,” siger han.

KONSERVATISME

Fra det latinske ord ‘conservare’, der betyder at bevare noget i en situation, hvor verden forandrer sig. Som politisk ideologi er konservatisme opstået i lyset af Den franske revolutions (1789) radikale brud med den eksisterende kultur og samfundsorden og dens traditioner.

TILBAGE TIL DANSK SKOLETRADITION – MEN HVILKEN?

REFORMATION

De danske pædagogiske traditioner udgår fra Reformationen. Christian 3.'s lov Kirkeordinansen fra 1537-39 var også den første danske skolelovgivning med egentlige pædagogiske intentioner.

PIETISME

I 1700-tallets pietisme lagde skolelovgivningen stadig vægt på, at børnene skulle undervises og opdrages ud fra Martin Luthers Katekismus, men vi ser her for første gang forestillinger om, at barnet selv skal ville det – være motiveret for at lære, ville vi sige i dag. Ifølge Den Blå Betænkning - Undervisningsvejledning for Folkeskolen fra 1960, der blev Folkeskolens reformpædagogiske bibel, er det først og fremmest 'skolens opgave at fremme alle muligheder for, at børnene kan vokse op som harmoniske, lykkelige og gode mennesker'. Teologen P.G. Lindhardt var stærkt kritisk over for Den Blå Betænkning og kaldte den i 1962 for "humanistisk sekulariseret pietisme". Hans kritik identificerer en pædagogisk tradition, der forbinder pietisme og reformpædagogik.

N.F.S. GRUNDTVIG OG CHRISTEN KOLD

Grundtvig og Kolds tanker i 1800-tallet om høj- og friskoler, skolen for livet, livs- og folkeoplysning har en fremtrædende plads i den danske pædagogiske selvforståelse. Desuden også deres tanker om skolen som element i en folkelig dannelse, og om den nære skole, hvor forældrene også deltager. Christen Kold så friskolerne som forældrenes tilbagebringelse af skolen fra staten. At forældrene skal være en del af børnenes skolegang og engagere sig i den, ligger dybt i den danske tradition.

Også den særlige danske 'seminarietradition' har været præget af Grundtvig og Kold. Vi ser ikke blot lærere som faglærere eller undervisningseksperter, men som mennesker, der er personligt dannede til at blive lærere. Denne tradition er også forklaringen på, at Danmark indtil nu aldrig har haft en egentlig akademisk læreruddannelse.

REFORMPÆDAGOGIK

Oprindelig en tysk betegnelse, der vinder indpas i Danmark i mellemkrigstiden. I begyndelsen

knyttet til tanker om det naturlige barn og elevernes frie udvikling. Efter Anden Verdenskrig orienterer reformpædagogikken sig i højere grad mod USA og John Deweys tænkning, og spørgsmålet om demokrati kommer i centrum.

DEMOKRATI OG PLURALISME

Hvor både Grundtvig, Kold og reformpædagogikken uomtvisteligt har haft indflydelse på skoletænkningen i Danmark, kan det derimod diskuteres, om de er del af den samme tradition. De har begge en aktie i den danske skolelovgivning fra 1975, hvor demokrati skives ind i formålsparagraffen, mens det er mere usikkert, om de også har det i det nye pluralistiske værdigrundlag, der erstatter værdien om den kristne enhedskultur, der ellers havde domineret siden Reformationen. I dag står der i skolens formålsparagraf, at 'skolens virke skal være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati'. Det betyder også, at skolen ikke længere skal opdrage, undervise og danne til bestemte værdier. I kølvandet på den udvikling ser vi nu kritikken af, at skolen ikke udstikker en etisk og moralsk retning.

Kilde: Jens Erik Kristensen

Titlen på den amerikanske historiker Stephanie Coontz' bog fra 1992 *The Way We Never Were: American Families And The Nostalgia Trap* er nærmest et billede på det misforhold, der ofte er mellem historien og vores brug af den. Selvom bogen handler om familiemønstre i USA, kan pointen overføres til danske forhold, mener Christian Sandbjerg Hansen: Den kernefamilie, som nogle mener, vi heldigvis har lagt bag os som norm, men som andre begræder tabet af og gerne vil genoplive, har måske nok været et dominerende ideal. Men det er usikkert, hvor udbredt den egentlig har været som faktisk levet liv.

"Idéen om den klassiske kernefamilie, der gik i opløsning, da kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet, og børnene pludselig ikke længere blev passet af mor derhjemme, er et godt eksempel på en tradition, der konstrueres til at passe ind i en nutidig værdikamp. Formuleringen 'kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet' placerer alle kvinder i samme kategori og antyder, at det hele skete på én gang og overalt i samfundet. Den bidrager til forestillingen om, at vores samfund er homogent og skjuler de sociale forskelle, fx at nogle kvinder længe havde arbejdet uden for hjemmet, da 'kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet', og at der stadig er 'hjemmegående kvinder', men at der er stor forskel på, om de går hjemme i Hellerup eller Gellerup," siger Christian Sandbjerg Hansen.

På samme måde er der ikke hold i forestillingen om, at moderen i denne sagnomspundne kernefamilie engagerede sig dybt i sit opdragelsesansvar og var omsorgsfuldt nærværende dagen lang i modsætning til vore dages travle og fraværende forældre.

"Det er ikke en tid, der reelt har eksisteret som udbredt og almen praksis. Børnene var i høj grad overladt til sig selv, de legede med andre børn eller bare sig selv, de blev passet af deres søskende, og nogle var faktisk også i institution. Hvis man undersøger børneopdragelse i 'det gyldne årti' 1950'erne, kommer resultatet virkelig an på, hvor man kigger hen i samfundet. Og sådan er det hele vejen rundt. Alle, der analyserer historisk forandring over længere tid, ved, at det er besværligt, for det er ikke kun det fænomen, man analyserer, der forandrer sig, men også hele konteksten og samfundsstrukturen," siger Christian Sandbjerg Hansen.

Ny paternalisme

Beslægtet med konservatisme er ifølge Christian Sandbjerg Hansen den nye paternalisme, vi i dag ser en række tegn på i både social- og

Fortællingen om den hjemmegående og nærværende husmor fra 1950'ernes kernefamilie står i kontrast til nutidens travle og fraværende forældre. Men der er ikke hold i den fremstilling, mener Christian Sandbjerg Hansen.

SCANPIX

uddannelsespolitik og i den pædagogiske tænkning i det hele taget. Paternalisme handler i bund og grund om, at man søger at genoprette det, som man forestiller sig var tidligere tiders disciplin og orden. Man kalder på respekt for autoriteter og på en 'stærk mand', en faderfigur, der kan supplere eller erstatte velfærdsstatens 'moderlige omsorg'.

"Staten og dens institutioner ændrer karakter. I ungdomskriminalitetspolitikken vil man sætte hårdt mod hårdt – 'alle handlinger har konsekvenser', som regeringen kaldte sit udspil fra 2017 til reform af indsatsen mod ungdomskriminalitet, og som grundlæggende handler om at flytte håndteringen af unge lovovertrædere fra det sociale hjælpesystem til det juridiske domstolssystem. Man taler om en fast hånd, om nul-tolerance, om unge uden for pædagogisk rækkevidde, om at vi må beskytte os selv osv.," siger Christian Sandbjerg Hansen.

Denne paternalistiske tankegang er også en del af skoledebatten.

"Vi ser, at nogen efterlyser klasseledelse og mere disciplin i skolen som løsning på problemer med uro i klassen, og at forældre lever op til deres ansvar og opdrager børnene. Der bliver talt om lærer- og forældreautoritet og om straf: Forældrene kan trækkes i børnepenge, hvis deres børn ikke opfører sig ordentligt. Bag alt dette ligger en forfaldshistorie om, at børn engang var velopdragne både hjemme og i skolen, at forældrene dengang var sig deres ansvar bevidst, at forældreautoriteten var ukrænkelig, og at der må en 'stærk mand' til for at genoprette det moralske forfald," siger Christian Sandbjerg Hansen.

Den sorte skole og rundkredspædagogikken

Det giver også associationer til 'den sorte skole', der nærmest er blevet kanonisk metafor for den danske folkeskole frem til 1960'erne.

"Det er indlysende, at 'den sorte skole' ikke er nogen særlig historisk præcis måde at beskrive skolen på. Det er derimod en effektiv retorisk figur, der kunne bruges til at legitimere politiske reformer af skolen. Omvendt blev den såkaldte reformpædagogik selv gjort til fjendebillede som rundkredspædagogik, fx af daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen i Folketingets åbningstale i 2003. Både 'den sorte skole' og 'rundkredspædagogik' er eksempler på, at man gør en bestemt skoletradition til et spøgelse og bruger det i aktuelle politiske kampe," siger Christian Sandbjerg Hansen.

Han mener, det er et problem, når også den pædagogiske forskning konstruerer traditio-

»Formuleringen 'kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet' placerer alle kvinder i samme kategori og antyder, at det hele skete på én gang og overalt i samfundet. Den bidrager til forestillingen om, at vores samfund er homogent og skjuler de sociale forskelle, fx at nogle kvinder længe havde arbejdet uden for hjemmet, da 'kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet', og at der stadig er 'hjemmegående kvinder', men at der er stor forskel på, om de går hjemme i Hellerup eller Gellerup.«

Christian Sandbjerg Hansen.

ner, der er historisk upræcise og baseret på et spinkelt empirisk grundlag. Det hænger sammen med et andet problem: Historiske studier fylder meget lidt i den pædagogiske forskning herhjemme, selvom den ellers over en bred kam bekender sig til vigtigheden af kulturelle kontekster og historiske perspektiver.

"Konsekvensen er, at vi ofte støder på udtryk som 'vi ser i stigende grad', 'til forskel fra tidligere' og 'nutidens unge', hvor der er indbygget historiske antagelser om forandring, der reelt ikke er blevet undersøgt," siger han.

Det er ganske vist omstridt blandt historikere, hvorvidt vi kan undersøge historien på dens egne præmisser uden om vores nutidige forståelseshorisont og aktuelle perspektiver, og om det overhovedet bør være et ideal for den historiske erkendelse. Uanset hvad er det et problem for den pædagogiske forskning, at den ikke har flere historiske studier at trække på, mener Christian Sandbjerg Hansen.

"Alle disse stereotype forestillinger, vi har om historiske forandringer – hvad enten det er i form af forfalds- eller fremskridtsfortællinger – som kommer af, at vi reelt ikke har

undersøgt sagen historisk, betyder, at vores beskrivelse af nutiden og de forandringer, der har ført frem til den, ofte er dårligt underbygget. Historien leverer jo skyts til den politiske debat, og jo dårligere underbygget vores brug af historien er, desto nemmere bliver det at manipulere debatten," siger han og pointerer, at han ikke er ude på selv at konstruere en forfaldshistorie om, at vi i gamle dage var historisk bevidste, men i dag er historieløse eller bruger den efter forgodtbefindende.

"Men jeg vil gerne opfordre til, at vi i højere grad opdyrker det historiske i egen ret, på trods af alle de metodiske og erkendelsesteoretiske udfordringer, der knytter sig til den ambition. Det vil basalt gøre os klogere på, hvordan forandrings- og bevaringsmekanismer fungerer, og hvad der er op og ned i den måde, traditioner og forandringer tolkes på i aktuelle politiske kampe og ideologier, uden at det handler om at vende tilbage til 1800-tallets idé om historievidenskaben som et spejl, vi holder op for fortiden, så vi kan gengive den 1-1 som den virkelig var," siger Christian Sandbjerg Hansen.

Gengangeren Grundtvig

N.F.S. Grundtvigs (1783-1872) enorme forfatterskab og hans tanker om folk, folkeoplysning og frihed, om demokrati, skole og pædagogik samt meget andet er et særligt stærkt eksempel på en national tradition, der deler vandene. De fleste er enige om, at det er et bevaringsværdigt klenodie, men enigheden hører op, når man spørger, hvorfor det skal bevares, hvilken historisk betydning det har haft, og hvad der gør det aktuelt i dag.

I Dansk Litteraturs kanon fra 2004 optræder Grundtvig på den obligatoriske liste af danske forfattere, danske børn skal præsenteres for i grundskolen. I den danske kulturkanon fra 2006 med 108 danske kunstværker, der blev vurderet som centrale for den danske kulturarv, er Grundtvig repræsenteret med digtet *De levendes land*. I Demokrati-kanonen fra 2008 er Grundtvigs navn med på listen over de 35 danske og internationale tænkere og historiske strømninger og begivenheder, som den daværende regering mente var vigtige for at forstå de principper om frihed og folkestyre, som det danske samfund bygger på. I det nyeste skud på kanonstammen, Danmarkskanonen fra 2016 med 10 værdier for fremtidens samfund, er Grundtvig også med. Værdien frisind bliver forklaret med henvisning til Grundtvigs ord om 'Frihed for Loke såvel som for Thor'. Også værdien Folkeoplysning, som

HVEM ER FOLKET?

Byrd og blod er Folke-Grunde,
Ikke Luft og mindre Staal,
Fælles Ord i Folke-Munde
Det er Folkets Modersmaal,
Som det klinger, som det gløder,
Saa hos Danskere og Jøder
Holder det i skjulte Baand
Luftens eller Himlens Aand!
Svar ei fattes Skoven!

Til et Folk de alle hører,
Som sig regne selv dertil,
Har for Modersmaalet Øre,
Har for Fædrelandet Ild;
Resten selv som Dragedukker
Sig fra Folket udelukker,
Lyse selv sig ud af Æt
Nægte selv sig Indfødsret!
Svar ei fattes Skoven!

Fra Folkeligheden (1848) af N.F.S. Grundtvig

I Demokratikanonen er Grundtvig med på listen over de 35 danske og internationale tænkere, som den daværende regering mente, var vigtige for at forstå de principper om frihed og folkestyre, som det danske samfund bygger på. Her ses tidligere V og K ministre Per Stig Møller, Brian Mikkelsen og Bertel Haarder ved præsentationen af den på Christiansborg i marts 2008.

Grundtvig præsenteres som ophavsmand til, var med blandt de oprindeligt 20 værdier, danskerne kunne stemme på.

Grundtvig er altså svær at komme uden om, når vi skal forstå, hvilke traditioner vi er rundet af, og hvilke værdier vores nationale fællesskab bygger på. En kanon handler i sagens natur om at bevare noget fra fortiden, som vi mener har værdi for eftertiden, og Grundtvig ser ud til at have kanonisk status.

Ifølge Claus Haas, lektor ved DPU, Aarhus Universitet, bør vi dog være varsomme med at glorificere Grundtvig og overdrive hans faktiske betydning for den danske grundskole. Grundtvigs konkrete indflydelse på skolen er mindre, end vi gør den til.

“Hans tanker har ikke spillet nogen væsentlig rolle i den danske skole, som den blev opbygget fra midten af 1800-tallet og frem. Det var en dogmatisk og statslig autoritær skole. Han nævnes, men fylder ikke meget i det store værk *Dansk Skolehistorie* fra 2015, hvor det mere er Christen Kolds friskoletanker, der bliver tillagt betydning. Hvis vi ser på tiden efter 1970, som femte bind af *Dansk Skolehistorie* omhandler, så bliver han slet ikke nævnt. Betyder det, at Grundtvig herefter har udspillet sin rolle som skoletænkere? Måske ikke, men det betyder i hvert fald, at vi skal være kritiske, når han bliver trukket ind som den røde tråd i dansk skoletradition,” siger Claus Haas.

For ham består det interessante ved Grundtvig i dag ikke i at grave ind til kernen af den historiske figur og præsentere eleverne for den sande Grundtvig.

“Fra mit historiedidaktiske perspektiv er kernen ved Grundtvig den indre splid i de måder, han bliver brugt på i dag. Modsætningerne i Grundtvigs astronomiske forfatterskab skriver sig ind i nogle væsentlige demokratiske udfordringer i nutiden. På den måde bliver han vigtig for os i dag. Det er ikke sikkert, det er den betydning, han selv ønskede at få, men i forhold til at forstå yderpolerne i, hvordan man kan tænke det at tilhøre et folk, bliver han en central del af vores demokratiske dannelse i dag,” siger Claus Haas.

Hvilken slags folkelighed?

Grundtvigs tanker om, hvad der gør danskerne til et folk, har fået nyt liv i 2000-tallet, fordi national identitet og fællesskab ikke længere kan tages for givet i et flerkulturelt samfund.

“Mange opfatter Grundtvigs folke- og nationsbegreb som et særligt stykke demokratisk arvegods. Man opfatter det som antielitært, og det antielitære er blevet en vigtig faktor i den demokratiske og politiske kultur i Danmark. Nogen vil gerne se folket og nationen som noget, der er vokset frem nedefra. Det er her, Grundtvig bliver inspirationskilde. Han tog afstand fra den lærde latinske skole og talte for vækkelse af en etnisk-dansk folkelighed, der bl.a. blev udmøntet gennem højskolebevægelsens identitetspolitik. Han skrev mytisk om folkets oprindelse og kobler nordisk mytologi, kristendom og folk sammen, så det bliver en etno-national religiøs bevægelse,” siger Claus Haas.

Og hvis man læser Grundtvigs digt *Folkeligheden* fra 1848, peger han på to vigtige komponenter i den politiske dannelsestænkning, mener Claus Haas.

“På den ene side taler Grundtvig om friheden for enhver til at vælge at være del af den danske nation. På den anden side taler han om et dansk folk som et biologisk, kulturelt og sprogligt betinget fællesskab, som ikke-etniske danskere ikke kan blive en del af, uanset om de måtte ønske det,” siger Claus Haas og forklarer videre:

“Det første knytter sig til et liberalistisk dannelsessyn, hvor Grundtvig lægger vægt på det enkelte individs viljebestemte tilknytning, båret af personlig frihed: ‘Til et Folk de alle hører, som sig regne selv dertil’. Det passer ind i en liberal kosmopolitisk kultur og giver åbenlyst også plads til flygtninge og indvandrere i et nationalt fællesskab. Andre derimod mener, at den tankegang netop er et angreb på selve dannelsesstænkningen. De tilhører den kulturkonservative højrefløj og genopliver Grundtvig, fordi de hos ham mener at finde det sande og ægte danske nationsbegreb. Hvor det at tilhøre et nationalt fællesskab både skal forstås som et kulturelt og sprogligt tilhørsforhold, men også som et biologisk, når han taler om ‘blod og byrd’. Danskhed er her ikke længere noget, man vælger, men noget, man som etnisk dansker har forsteret til, fordi man er født ind i det,” siger Claus Haas.

Det er ikke, fordi Grundtvig kan tages til indtægt for den ene eller den anden position, at han bliver vigtig i dag – men fordi han kan

»Der ligger en vigtig didaktisk og faglig opgave – en politisk dannelsesopgave, kunne vi også kalde det – i at gøre elever i skole- og uddannelsessystemet opmærksomme på de to modstridende tendenser i brugen af Grundtvig i den politiske kultur i Danmark. En opgave, der knapt så meget handler om Grundtvig selv, men om hvad han kan bruges og misbruges til.«

Claus Haas

Grundtvigs tanker om, hvad der gør danskerne til et folk, har fået nyt liv i 2000-tallet, fordi national identitet og fællesskab ikke længere kan tages for givet i et flerkulturelt samfund.

tages til indtægt for dem begge, mener Claus Haas. Det er den indre modsætning i fx digtet om Folkeligheden, der gør ham aktuel.

”Digtet symboliserer et skisma. På den ene side er det en hyldest til et liberalt frihedsbegreb, på den anden side til en national dannelses-tænkning, som man kan kalde for etnokrati, fordi den både vil forsvare demokratiet og en etnisk-national renhed og anser de to forsvare for at være sider af samme sag. Det er vel at mærke en identitetspolitisk konflikt, der presser sig på mange andre steder end i Danmark. Der ligger en vigtig didaktisk

og faglig opgave – en politisk dannelsesopgave, kunne vi også kalde det – i at gøre elever i skole- og uddannelsessystemet opmærksomme på de to modstridende tendenser i brugen af Grundtvig i den politiske kultur i Danmark. En opgave, der knapt så meget handler om Grundtvig selv, men om hvad han kan bruges og misbruges til. Det er vigtigt at forholde sig til, når man i dag taler om elevers politiske dannelse,” siger Claus Haas og pointerer en indre splid i vores demokrati, som indvandringen har aktualiseret.

”Kan indvandrere og flygtninge blive en del af det nationale fællesskab, hvis de ønsker at vælge det til ud fra deres personlige frihed? Eller kræver det mere end integration, nemlig fuldstændig kulturel og sproglig assimilation, som vel er det tætteste den befolkningsgruppe kan komme på ’blod og byrd’?”

Ifølge Claus Haas er der i den ene version af Grundtvigs folkebegreb i praksis kun plads til etniske danskere i det nationale fællesskab.

”Dette monokulturelle fællesskab og etnokratiet, som Grundtvig altså kan bruges til at understøtte, matcher simpelthen ikke virkeligheden i dag, hvor flere kulturer gør sig gældende i samfundet. Når vi trækker Grundtvig ind som nationalt klenodie i skolen, skal vi derfor være opmærksomme på den indre modsætning i hans tænkning, hvis skolen skal leve op til sit navn om at være en demokratisk skole for alle.”

Klædt på til disruption

Ligesom den pædagogiske konservatisme er en reaktion på et fremtidsfokus, der vil forandre og bryde med fortiden, kan konservatismen omvendt være tilbøjelig til at være blind for fremtiden.

”Hvis man ser på fx OECD’s dagsordner for skole og uddannelse, har de handlet om at se fremad i et globalt perspektiv og glemme alt om kulturelle forskelle og nationale traditioner. Men den omvendte forglemmelse kan man finde på den konservative fløj, hvor man taler om dannelse som pædagogikkens formål, men nogle gange ignorerer, at der findes et arbejdsmarked, som til syvende og sidst er dér, alle skal lande, og som vi derfor også er nødt til at klæde folk på til,” siger Jens Erik Kristensen.

I 2017 nedsatte regeringen Disruptionrådet eller, som det også hedder, Partnerskabet for Danmarks fremtid. Under mottoet ’Forlæns ind i fremtiden’ skal Disruptionrådet ’finde svar på, hvordan vi trygt kan gå fremtiden i møde – en fremtid præget af forandringer’ på en måde, vi ikke har kendt tidligere.”

Men hvordan klæder vi folk på til disruption-fremtiden?

”Disruption er pædagogisk interessant, for hvis fremtidens arbejdsmarked først og fremmest vil være kendetegnet ved pludselige og uforudsigelige teknologiske forandringer, giver det ikke mening at forsøge at forberede os på den ved målrettet at udstyre folk med kvalifikationer, som vi ikke aner, om de får brug for. Det er ikke med specifikke færdigheder og kompetencer, vi ruster næste generation bedst til fremtiden, men måske snarere ved at fremme en bred kundskabshorisont og stærke karakteregenskaber, så man er forberedt på lidt af hvert. Det er netop det, der traditionelt har været det pædagogiske formål med opdragelse, undervisning og dannelse. Pædagogikken ’strikes back,’” siger Jens Erik Kristensen. ■

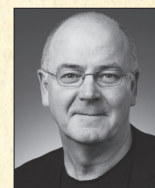
Hør artiklen som podcast:
dpu.au.dk/asterisk-podcast

Læs mere:

Jens Erik Kristensen, Hans Siggaard Jensen og Ove Korsgaard: Pædagogikkens idéhistorie. Aarhus Universitetsforlag, 2017.

Christian Sandbjerg Hansen: Dobbeltsozialisering, opbrudstider og den hellige familie. I: Dansk pædagogisk tidsskrift, 2012.

Claus Haas: Staten, eliten og ’os’. Erindrings- og identitetspolitik mellem assimilation og livet i salatskålen. Aarhus Universitetsforlag, 2014.

JENS ERIK KRISTENSEN er lektor i pædagogisk idéhistorie ved DPU, Aarhus Universitet. Han underviser på Bachelor- og Kandidatuddannelsen i uddannelsesvidenskab og kandidatuddannelsen i generel pædagogik.

CHRISTIAN SANDBJERG HANSEN er lektor i socialpædagogik og pædagogisk sociologi ved DPU, Aarhus Universitet. Han underviser på Kandidatuddannelsen i pædagogisk sociologi og på Masteruddannelsen i special- og socialpædagogik.

CLAUS HAAS er lektor i historiedidaktik ved DPU, Aarhus Universitet. Han underviser på Masteruddannelsen i dansk som andetsprog og på Uddannelse til underviser i dansk som andet- og fremmedsprog for unge og voksne.

VIL DU OGSÅ LÆSE ASTERISK I DET NYE ÅR?

Så skal du forny dit abonnement på
dpu.au.dk/asterisk/abonnement

Den nye datalovgivning betyder, at du skal give os tilladelse til at kontakte dig, når vi fx skal sende dig nyheder om Asterisk, invitere dig til arrangementer eller lave læserundersøgelser. Derfor vil vi bede dig om at melde dig til igen – på de nye informerede vilkår – hvis du stadigvæk har lyst til at modtage Asterisk i din brevkasse derhjemme eller på din arbejdsplads.

Du kan også læse Asterisk på nettet: dpu.au.dk/asterisk. Her finder du alle numre af Asterisk – fra den første udgivelse i 2001 til i dag.

LÆRERUDDANNELSEN: TRADITION ELLER FORANDRING?

Af EVA FRYDENBERG HOLM

JØRN BJERRE: PÅ TIDE AT GØRE OP MED KONSERVATISMEN

Læreren skal være en bonde blandt bønder. Det var opfattelsen, da læreruddannelsen i slutningen af 1700-tallet så dagens lys. Og den opfattelse har trukket spor gennem 200 år. DPU-lektor Jørn Bjerre ser på den baggrund, at læreruddannelsen er præget af konservatisme, som producerer selvfølgeligheder og spænder ben for mere grundlæggende forandringer.

JØRN BJERRE er lektor i pædagogisk sociologi på DPU, Aarhus Universitet. Han forsker bl.a. i inklusion, læreruddannelse og pædagogisk sociologisk teori og underviser på Kandidatuddannelsen i pædagogisk sociologi.

“ Hvis man ved konservatisme forstår en tilbøjelighed til at være styret af vaner og tradition, er læreruddannelsen interessant i forhold til at få et billede af, hvad uddannelsesmæssig konservatisme vil sige.

De fleste institutioner – og nok særligt uddannelsesinstitutioner – har en konservativ tendens til at reproducere deres egne rammer og kultur. Det gælder også læreruddannelsen. Det er ikke alene negativt; konservatismen er også med til at holde uddannelsen fast på dens kerneopgave og værne den imod ‘fikse idéer’. Men en uddannelses konservatisme kan også komme til at stå i vejen for nytænkning.

Et af de konservative træk, som man kan spore igennem hele læreruddannelsens kulturhistorie, er dens tætte tilknytning til praksis. Fra de første læreruddannelser så dagens lys i slutningen af 1700- og begyndelsen af 1800-tallet, var man opmærksom på, at hvis læreren blev alt for uddannet, ville han som en anden Erasmus Montanus miste sin ydmyghed og evnen til at begå sig blandt bønderne og deres børn.

Et andet konservativt træk er læreruddannelsens tilknytning til kirke og kristendom. Til dette konservative træk knytter sig også den logik, at lærerne ikke skulle have samme niveau af uddannelse som præsten. Langt op i læreruddannelsens historie anså man det for selvindlysende, at præsten – som sognets embedsmand – skulle føre tilsyn med og i nogle tilfælde også uddanne læreren.

Samlet kan man sige, at den ramme, vi diskuterer læreruddannelse indenfor i Dan-

mark, er præget af institutionens kulturhistorie. Vi er eksempelvis tilbøjelige til at tale om læreruddannelsen i ental og diskutere, hvor den skal ligge, fremfor at diskutere hvordan forskellige læreruddannelser kan supplere hinanden.

Det vil forny læreruddannelsen, og dermed også kulturen i folkeskolen, hvis vi får skabt en uddannelse, der udspringer af forskellige typer af læreanstalter. Et system, vi kender herhjemmefra, er den skolebaserede læreruddannelse, hvor studerende med anden praksiserfaring tager en læreruddannelse i praksis. Et system, vi kender fra udlandet, er den såkaldte konsekutive læreruddannelse, hvor den studerende først uddanner sig i et videnskabsfag på universitetet – og siden tager en pædagogisk overbygning.

Med forskellige indgange til lærerprofessionen får vi mere alsidige og diskuterende lærerværelser. Nogle lærere kommer med en håndværksmæssige baggrund, andre har deres faglige identitet i videnskabsfag, mens andre igen har deres identitet fra en integreret uddannelse, der ligner den, vi har i dag.

Det vil samlet give et bredere rekrutteringsgrundlag til folkeskolen, og skolelederen på den enkelte skole vil have et bredere grundlag for at sammensætte specialiserede teams. Eleverne vil møde et bredere udsnit af befolkningen. Og i forhold til professionens konservatisme så vil det skabe en kulturændring på lærerværelset, at lærerne har forskellige baggrunde. Professionens historisk baserede selvfølgeligheder ville blive udfordret – og det ville tvinge en mere diskuterende kultur igennem.”

Læreruddannelsen er med sine 200 år på bagen både præget af en gammeldags tankegang og et utal af reformer. Vi har spurgt to forskere, hvor læreruddannelsen står mellem tradition og fornyelse.

“ Den læreruddannelse, vi fik i 2012 med virkning fra 2013, er i mange henseender en god uddannelse. På papiret i hvert fald. I tråd med den tidligere læreruddannelse sigter den mod at uddanne til en profession som underviser. Den betoner, at indholdet skal rette sig mod forskningsbaseret viden om uddannelse og elevers læring. Den har en intention om at styrke fagdidaktikken i fagene. Og så styrker den praktikken. Det kan godt være, at der skal justeres, men grundstenene er der – og intentionerne er de rigtige.

Der er en træghed i uddannelsen, der skaber afstand fra intentioner til virkeliggørelse. Det er der i alle uddannelser. Men trægheden bliver nok mere synlig på professionsuddannelser, fordi man har en mere direkte målestok for effekten: Styrkes elevernes udbytte? Er forældrene tilfredse? Er der tillid til skolen?

Omverdenen er dermed i højere grad end på andre uddannelser opmærksom på, om læreruddannelsen har effekt. Når man uddanner kandidater på for eksempel DPU, ser man ikke virkningen lige så direkte.

Der har gennem de sidste 10-15 år været en trend om at styrke professionssigtet i læreruddannelsen. Men det er ikke fuldt ud implementeret. Der kommer for eksempel stadig lærerstuderende ud af uddannelsen, der ikke er i stand til at arbejde med Fælles Mål. På trods af at vi har en læreplan, der består af Fælles Mål – og som er det foreskrivende dokument for det at være lærer i folkeskolen.

Jeg ser ingen konservatisme i læreruddannelsen. Jeg tror, at de fleste problemer med

JENS RASMUSSEN: INTENTIONEN FEJLER IKKE NOGET

Reformen af læreruddannelsen fra 2012 har de rigtige intentioner, men der er træghed i implementeringen, ligesom organiseringen af uddannelsen forbliver en udfordring, mener professor på DPU Jens Rasmussen, der efterlyser mere stabilitet i uddannelsen.

JENS RASMUSSEN er professor i pædagogisk sociologi på DPU, Aarhus universitet.

Han forsker bl.a. i lærerprofession og læreruddannelse. Var formand for EVA's evaluering af 1997-læreruddannelsen, medlem af følgegruppen for 2006-reformen af læreruddannelsen og medlem af følgegruppen for den norske 2010-læreruddannelse. Han underviser på Kandidatuddannelsen i pædagogisk sociologi.

Så kan man diskutere, om der bliver gjort nok for at implementere. Hvis vi ser på den seneste reform, har læreruddannerne ikke fået meget efteruddannelse – og så tager det jo tid at implementere nyt.

Der er ikke meget, der tyder på, at endnu en ny reform og organisering er svaret på læreruddannelsens udfordringer med faldende ansøgertal og frafald blandt de studerende. Ser man til den finske læreruddannelse, som ofte fremhæves, så er den kendetegnet ved stabilitet. Siden 1979 er der ikke gennemført store reformer, kun justeringer. Reformen tager tid, ofte går der 5-10 år, før man ser deres virkning.

Søgningen til læreruddannelsen har været faldende siden slutningen af 1990'erne, ligesom frafaldet på uddannelsen har ligget konstant højt gennem de sidste tre reformer. Det er altså ikke en bestemt læreruddannelse, der har skabt den negative udvikling. Det er snarere de institutioner, der skal løse disse udfordringer, der ikke er lykkedes med det.

I lande som Singapore og Finland, der i øvrigt har meget forskellige læreruddannelser, er man i stand til at rekruttere fra den bedste tredjedel af studenterne. I Danmark har vi store udfordringer med både antallet og kvaliteten i rekrutteringsfeltet.

Noget af det, de studerende selv peger på, er, at de gerne så, at uddannelsen gav mulighed for at ændre spor – som den blandt andet gør i Finland. Det gør det nemmere at omskole sig, og det er et vigtigt parameter for de studerende. Og også for et samfund, synes jeg. Vi ønsker jo normalt ikke blindgyder i vores uddannelsessystem.”

uddannelsesreformer bedst forstås ud fra traditionel organisationsteori. Der er modstand mod det nye, og implementeringsproblemer er helt normale.

Folkeskolen levner i dag ikke meget tid og rum til den autonome lærer, der navigerer efter sin professionelle dømmekraft. Det handler i mindre grad om, hvad læreren ved – og i stigende grad om, hvad læreren ved, der virker. Det rækker ved opfattelsen af, hvad lærerens professionelle dømmekraft kan og skal.

LÆRERENS DØMMEKRAFT ER UNDER PRES

Af MAJ JUNI

Måske kan du se ham eller hende for dig: Den traditionelle lærer, der gør sig klar til undervisningen. Har stakkevis af fagbøger på skrivebordet sammen med egne noter. Ringer til en kollega og drøfter noget – måske hvordan religionsundervisningen skal tage sig ud i 6. b, hvor børnene har mange forskellige religiøse tilhørsforhold. Arrangerer en tur ud af huset fx til et museum eller en virksomhed.

Alt sammen udtryk for professionel dømmekraft i aktion. Men måske er tiden i bogstaveligste forstand løbet fra den type lærer.

“Professionel dømmekraft tager tid i alle mulige sammenhænge. Tid til at vurdere et materiale eller en situation i undervisningen. Tid med kolleger eller ledelsen. Tid til at vurdere samarbejdspartnere uden for skolen. Når så lærernes forberedelsestid er beskåret meget, kan man spørge: Er den professionelle dømmekraft også blevet beskåret?”

Spørgsmålet kommer fra Lars Emmerik Damgaard Knudsen, der er forsker og lektor

på DPU, Aarhus Universitet. Tidligere på året udkom hans bog *Relationer mellem teori og praksis i pædagogisk og lærerfagligt arbejde*. Og det er netop et sted imellem teori og praksis, den tidskrævende, professionelle dømmekraft træder til og håndterer relationen og balancen mellem de to, mens den kaster lys over, hvordan man kan gøre det bedre, mener Lars Emmerik Damgaard Knudsen.

Undervisning som deleøkonomi

Han er ikke i tvivl om, at der i et vist omfang også skæres i det professionelle, når der

skæres i tiden til at forberede sig. Og det, der træder i stedet, er ofte de såkaldte læringsplatforme – elektroniske platforme, hvor lærerne både kan hente og lægge undervisningsforløb op, lige som de kan evaluere eleverne, og eleverne kan evaluere sig selv. Platformene bliver indkøbt af den enkelte kommune til alle dens skoler.

“Man kan kalde læringsplatformene for en form for deleøkonomi, for det at dele undervisningsforløb er i bund og grund en økonomi, der deles. Men det er vigtigt midt i glæden over dette at være opmærksom på faldgruberne. For som med så mange andre former for deleøkonomi er der også noget mere traditionelt, der bliver til overs. Taler vi om Airbnb, er det hotellerne. Taler vi om Uber, er det taxaerne. Men hvad bliver tilovers med læringsplatforme? I den værste af alle verdener er det lærerne, men så slemt går det nok ikke. Det, der bliver tilovers, er lærernes forberedelsestid, for selv om den ikke ryger helt, bliver den sænket meget,” konstaterer Lars Emmerik Damgaard Knudsen, der er bekymret for, hvordan den knappe tid vil påvirke det pædagogiske og didaktiske i undervisningen.

“Tag fx en samfundsfaglærer, der skal arbejde med demokrati. Han kan gå direkte til det teoretiske og gennemgå en masse demokratibegreber eller mere praktisk sætte eleverne til at afprøve forskellige måder at arbejde med demokrati på. Det er fint nok, men nok ikke det bedste sted at starte. Måske er det bedre at lægge ud med at se på, i hvilke sammenhænge eleverne selv har oplevet demokrati, og hvad det betyder for dem, og så arbejde sig videre derfra rundt om emnet. Men vi kommer ikke uden om, at alle de spørgsmål om, hvordan man har tænkt sig at gøre, kræver både tid og professionel dømmekraft. Det gælder også i forhold til at arbejde med forskellige måder at relatere teori og praksis på,” siger Lars Emmerik Damgaard Knudsen.

Dømmekraft i praksis

Det er ikke kun tiden, der er en mangelvare i lærernes forsøg på at udøve professionel dømmekraft. Det peger antropolog og forsker ved Københavns Professionshøjskole John Gulløv på. Han efterlyser også en større accept og diskussion af, hvordan læreres forskellighed afspejles i deres professionelle virke.

“Dømmekraft er blevet et aktualiseret tema. I takt med at der kommer mere fokus på ranglister, nationale tests og faglige mål, er der langt flere kriterier, som udfaldet af en given aktivitet i skolen skal vurderes ud

fra. For at præstere i forhold til det kommer skolen også til at miste noget på nogle andre områder. Her er dømmekraftbegrebet sat ind som en slags ‘Vi ved godt, vi sætter barren og målene højt, men den faglige dømmekraft hos lærerne sikrer, at der ikke sker nogle ulykker’. Det bliver stillet op som om, at omkostningerne ved at lave en stærk styring på de faglige mål bliver dækket ind af den professionelle dømmekraft. Sagen er bare den, at der ikke er enighed om, hvor stor betydning det har for skolen, at der er variation i, hvordan professionelle udfolder deres dømmekraft,” siger John Gulløv, som har skrevet ph.d.-afhandlingen *Dømmekraft i praksis* (2015). I stedet for at se på dømmekraften som en idealiseret forestilling, interesserer han sig for, hvordan den tager sig ud i praksis.

I afhandlingen lavede John Gulløv feltarbejde, hvor han observerede i 15 uger på lærerværelset på Stege Skole i Vordingborg Kommune og interviewede lærerne. Konklusionen var ret klar: Lærernes prioriteringer afspejlede, hvordan de brugte deres dømmekraft. Men dømmekraften havde forskellige omdrejningspunkter.

John Gulløv har identificeret fire retninger i dømmekraften, som lærerne typisk navigerer efter. Den første peger på skolens struktur og organiseringen af arbejdet – herunder de politiske interesser. Den anden favner et fagligt fokus, der kalder på, at læreren investerer i undervisningens mål og har en læringsdagsorden. I den tredje retning er fokus mere socialt orienteret – læreren investerer i udvikling af elevernes sociale fællesskab og de fælles spilleregler. Endelig er der den mere psykosocialt orienterede retning, hvor lærerne forpligter sig til at styrke de individuelle relationer til elever med sociale eller psykiske problemer. Det er sjældent enten-eller, pointerer Gulløv. Langt de fleste lærere vil navigere efter flere hensyn – men de kan være svære at forene i praksis.

Alt efter hvor den enkelte lærer har sit fokus, vil en række situationer i skolen tage sig forskelligt ud. Hvis en elev med problemer fx forlader klassen i timen, og læreren har fokus på det psykosociale, vil han eller hun gå efter eleven og prioritere relationen til den sårbare elev, mens en lærer med fokus på det faglige vil prioritere at blive i klassen og nå undervisningens mål.

“Jeg siger ikke, der er fire forskellige typer lærere, men at lærerne i deres praksis må vælge, hvor de lægger hovedinvesteringen. Når de har gjort det, så fanger bordet, og læreren må handle i overensstemmelse med det, fordi

»Dømmekraften skal håndtere den forskellighed, der er i børnenes udfordringer, men hvis lærerne kollektivt set ikke har mulighed for at bruge deres dømmekraft på bestemte områder, bliver det jo en tom skal.«

John Gulløv

FIRE TYPER DØMMEKRAFT

John Gulløv har identificeret fire fremtrædende orienteringer i dømmekraften, som er udbredte blandt lærere.

1. Skolens struktur og organiseringen af arbejdet, hvor hensynet er de fag-politiske interesser.
2. Faglighed, hvor hensynet er undervisningens mål og har en læringsdagsorden.
3. Socialt samspil, hvor elevernes sociale fællesskab og integration er i fokus.
4. Psykosociale hensyn og behov, hvor hensynet er tillid og relationen mellem læreren og elever med sociale eller psykiske problemer.

Det er sjældent enten-eller. Langt de fleste lærere vil forsøge at navigere efter flere hensyn – men de kan ofte være svære at forene i praksis.

Kilde: John Gulløv

de konkrete handlemuligheder altid bygger oven på de investeringer, læreren allerede har gjort,” siger John Gulløv.

En tom skal

John Gulløv mener, at nogle typer professionelle indsatser kommer til at stå stærkere eller svagere alt efter prioriteringernes samspil med den politiske dagsorden.

“I mit feltarbejde mødte jeg en kommune, der ligesom så mange andre udkantskommuner bestod af små kommuner, der var blevet lagt sammen i forbindelse med strukturreformen, og som havde ondt i økonomien. Dagordenen var at samle skolerne, så de blev færre, og nedlægge særundervisning og lave inklusion. Man forsøgte at realisere besparelserne ved at øge fagligheden og afskedige nogle lærere og pædagoger. De, der blevet afskediget, var professionelle, som jeg i særlig grad anså som kvalificerede på det sociale og psykosociale område,” siger John Gulløv og tilføjer:

“Der er én form for styring og orientering i det politiske administrative felt, men de pædagogiske og faglige udfordringer i hverdagen er mangfoldige. De kan ikke standardiseres. Dømmekraften skal håndtere den forskellighed, der er i børnenes udfordringer, men hvis lærerne kollektivt set ikke har mulighed for at bruge deres dømmekraft på bestemte områder, bliver det jo en tom skal,” siger John Gulløv.

Han er fortalende for, at variationen i lærernes dømmekraft bliver brugt mere offensivt og kvalitetsorienteret i skolernes organisation og ledelse.

“Det første skridt i den retning er at sætte ord på de forskellige typer af prioriteringer, man er tilbøjelig til at tage, og stå ved, at det har en værdi, at nogle lærere er særligt fagligt orienteret, mens andre måske er særligt socialt orienteret. Jeg synes, der mangler nogle diskussioner af, hvordan et lærerkollegie i fællesskab kan udnytte, at der er forskellige typer af investeringer i fx det psykosociale eller faglige,” siger John Gulløv og peger på, at idéen om den omnipotente lærer, der orienterer sig i alle fire retninger, ikke alene er en myte, men at den også spærrer for diskussioner om værdien af, at der er forskellige typer dømmekraft i et lærerkollegie.

“På et tidspunkt i deres praksis udvikler lærerne sig i forskellige retninger. Det kan være en provokation for en organisation, der ønsker den omnipotente lærer. Men det kan faktisk også være en ressource, hvis man kan organisere et arbejdsfællesskab om de forskellige typer dømmekraft.”

»Groft sagt kan man sige, det er et spørgsmål om, hvorvidt eleverne skal lære noget, eller om undervisningen bare skal afvikles, så eleverne kan svare rigtigt i en test.«

Lars Emmerik Damgaard Knudsen

Autonomi under afvikling

Også Lars Emmerik Damgaard Knudsen efterlyser en større diskussion af, hvilken rolle lærernes dømmekraft spiller. Er der plads til den, når elektroniske hjælpemidler og standardiserede læringsplatforme træder med ind i undervisningen? Eller ser vi dømmekraften i et nyt lys på grund af teknologien?

“Der er nogle gevaldige vanskeligheder med læringsplatformene. Man kan sætte spørgsmålstejn ved, om eller hvordan de understøtter professionel frihed og dømmekraft. De kan i hvert fald være træge og besværlige at bruge, så nogle lærere fravælger dem ganske enkelt, fordi de synes, brugsværdien er for lav. Så på den ene side er der en udvikling af digital teknologi, som kun går fremad, og på den anden side er det faktisk ikke så let at implementere,” konstaterer Lars Emmerik Damgaard Knudsen og tilføjer:

“Umiddelbart virker det jo som noget progressivt: Vi skal gøre det bedre, have mere ‘value for money’, bruge ‘best practice’ til at professionalisere og gøre det lettere for lærerne at træffe beslutninger. Men omvendt bliver vi også nødt til at spørge, om teknologien og læringsplatformene betyder, at vi kommer til at mangle tiden til den konkrete stillingstagen, læreren skal udføre, når deres elever skal fanges.”

Han skelner mellem to positioner:

“Jeg tror, udviklingen vil levere forskellige udgaver af, hvad vi forstår ved lærerens dømmekraft. På den ene side har vi den autonome lærer – uden læringsplatform og nationale tests – et ikon, en lærer, der kan selv. I den anden ende har vi en lærer, som er i stand til at anvende undervisningsmaterialer og -forløb uden nødvendigvis at bruge lang tid på at sætte sig ind i stoffet og gennemtænke sin undervisning. Det vil være en lærer, der

kan afvikle undervisningen hurtigt og effektivt,” siger han og tilføjer:

“Groft sagt kan man sige, det er et spørgsmål om, hvorvidt eleverne skal lære noget, eller om undervisningen bare skal afvikles, så eleverne kan svare rigtigt i en test.”

Det er med andre ord den autonome lærer fra fortiden på den ene fløj og fremtidens fleksible lærer på den anden.

“De to positioner vil danne grundlag for en konstant diskussion om, hvad der tegner den gode lærer, og hvordan teori og praksis skal spilles sammen. Den fleksible lærer er stærkt oplyst af ‘what works-bevægelsen’, og mange steder i dag er det sådan, gode lærere bliver opfattet. Måske skal vi som samfund lære at vænne os til, at det vi forstår ved professionel dømmekraft, vil være noget andet om fem eller ti år. Jeg tror ikke, der går så lang tid, før vi har forladt idealbilledet af den autonome lærer, siger Lars Emmerik Damgaard Knudsen og konstaterer, at det er en udvikling, man kan begræde, men ikke bremse.

“Når vi taler om at miste noget, kan det godt have en sand værdi og være ærgerligt, men måske kan det bare ikke være anderledes. Og måske er der også nogle kvaliteter ved det nye, som vi ikke kender endnu. Sådan er i det i mange andre sammenhænge, når vi diskuterer det gode liv. På samme måde redefineres billedet af den gode politibetjents kvaliteter sig løbende. Og det skal og må det også.” ■

Læs mere:

Lars Emmerik Damgaard Knudsen: Relationer mellem teori og praksis – i pædagogisk og lærerfagligt arbejde. Akademisk Forlag, 2018

John Gulløv: Dømmekraft i praksis. En antropologisk undersøgelse af professionelle på en skole. Roskilde Universitet, 2015

JOHN GULLØV er antropolog og seniorforsker ved Københavns Professionshøjskole og forsker i pædagoger og læreres arbejdsvilkår og dilemmaer, uddannelsesmobilitet, provingssamfund og udsatte unge.

LARS EMMERIK DAMGAARD KNUDSEN er lektor på DPU, Aarhus Universitet. Han forsker bl.a. i teori og praksis og åben skole. Han underviser på Kandidatuddannelsen i didaktik – materiel kultur.

KALENDER

SE ALLE ARRANGEMENTER PÅ
dpu.au.dk/aktuelt

JANUAR 30. JANUAR 2019

KONFERENCE: SKOLEELEVERS BASALE FÆRDIGHEDER - ER BASIS I ORDEN?

DPU's eksperter giver deres bud på, hvad man skal forstå ved basale færdigheder, hvordan vi over tid har prøvet og testet dem, og hvori de basale færdigheder består i fremtiden. Mød professor MSO Jeppe Bundsgaard, lektor Jan Mejdning, lektor Christian Christrup m.fl.
Tid: kl. 9.30 - 16.00
Sted: DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV
Pris: 1.250 kr.

MARTS 1. MARTS 2019

MATEMATIKDIDAKTIKKENS DAG 2019
Temaet for Matematikdidaktikkens Dag 2019 er inddragelse af matematikkens historie i matematikundervisning. Konferencen adresserer matematikundervisning på tværs af uddannelsesinstitutioner og uddannelsesniveauer.

Dagen vil bl.a. omfatte foredrag af internationale og nationale matematikhistorikere og matematikdidaktikere såvel som formidling af erfaringer fra praksis.

Tid: kl. 9.00-16.30

Sted: DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV, lokale A220 (Festsalen)

Pris: 1.250 kr.

APRIL 2. APRIL 2019

**KONFERENCE OM HØJT BEGAVEDE
BØRN OG UNGE OG TALENTUDVIKLING**

På konferencen belyses den aktuelle nationale og internationale forskning og udvikling på området. Resultaterne af tre aktuelle danske effektforskningsprojekter præsenteres samt redskaber i en app-version til praktikerens identifikation af begavede børn og unge. Konferencen henvender sig til alle med interesse for højt begavede børn og unges læring og trivsel, fx studerende, lærere, pædagoger, pædagogiske konsulenter, ledere, politikere og ansatte på professionshøjskoler.

Tid: kl. 10.00-17.00

Sted: DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV

Pris: 1.250 kr.

9. APRIL 2019

DIALOGKONFERENCE OM PPR

For anden gang afholder DPU en konference om pædagogisk-psykologisk rådgivning. Konferencen stiller et rum for dialog og udveksling til rådighed for praktikere og forskere, hvor forskellige perspektiver på PPR's arbejde kan mødes. Der vil være en kombination af oplæg og workshops.

Tid: kl. 9.30-16.00

Sted: DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV

Pris: 1.250 kr.

MAJ 21. MAJ 2019

DEN ÅRLIGE KONFERENCE I NATIONALT CENTER FOR SKOLEFORSKNING

**TRIVSEL I DAGTILBUD OG SKOLER -
DILEMMAER OG MULIGHEDER**

Nyere danske skøn anslår, at 15-20 % af de danske børn er i risiko for mistrivsel. Der er derfor god grund til, at børns trivsel står højt på den pædagogiske og politiske dagsorden i dagtilbud og skoler. For hvordan sikrer vi, at børn trives?

Både som begreb og fænomen er børns trivsel uhyre komplekst og

multifacetteret, ikke mindst når man forsøger at koble børns trivsel til deres læring og udvikling. Mange børns trivselsproblemer bliver først opdaget i skolealderen, og noget tyder på, at det tværprofessionelle samarbejde om børnene ikke fungerer optimalt.

Hovedspørgsmålet på den årlige konference i Nationalt Center for Skoleforskning 2019 bliver derfor, hvordan forskning og tværprofessionelle samarbejder på meningsfulde måder kan understøtte og kvalificere dagtilbud og skolers fokus og indsats rettet mod børns trivsel.

Tid: kl. 9.00-17.00

Sted: Aarhus Universitet, Nobelparken i Aarhus

Pris: 1.250 kr. Studerende 450 kr.

JUNI 4. JUNI 2019

0-6-ÅRIGE BØRNS INSTITUTIONS- OG HVERDAGSLIV

**7. ÅRLIGE SMÅBØRNSKONFERENCE
PÅ DPU**

DPU inviterer igen til Danmarks største konference om forskning i små børns institutions- og hverdagsliv. For syvende gang er der mulighed for at møde og gå i dialog med førende dagtilbudsforskere, som gennem oplæg og workshops præsenterer aktuel forskning.

Omdrejningspunktet for dagen er 0-6-årige børns liv i dagtilbud, og vanen tro vil dagens oplæg og workshops præsentere forskning med meget forskellige forskningsambitioner og med forskellige teoretiske og metodiske udgangspunkter.

Tid: kl. 9.30-16.00

Sted: DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV

Pris: 1.250 kr.

ÅBENT HUS

5. FEBRUAR 2019

ÅBENT HUS PÅ DPU I KØBENHAVN
Kom og hør om bacheloruddannelsen i uddannelsesvidenskab og kandidatuddannelserne på DPU. Mød undervisere, studievejledere og nuværende studerende og bliv klædt på til dit uddannelsesvalg.

[Læs mere](http://dpu.au.dk/aabenthus) på dpu.au.dk/aabenthus

7. FEBRUAR 2019

ÅBENT HUS PÅ DPU I AARHUS
Kom og hør om kandidatuddannelserne på DPU. Mød undervisere, studievejledere og nuværende studerende og bliv klædt på til dit uddannelsesvalg.

[Læs mere](http://dpu.au.dk/aabenthus) på dpu.au.dk/aabenthus

28. FEBRUAR - 2. MARTS 2019

U-DAYS I AARHUS

På U-days kan du blandt andet få information om bacheloruddannelsen i uddannelsesvidenskab.

[Læs mere](http://dpu.au.dk/aabenthus) på udays.dk

TILTRÆDELSSESFØRELSER

Sted: DPU, Aarhus Universitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV i lokale A 220 (Festsalen)

25. JANUAR 2019 KL. 15

EVA GULLØV

Professor MSO i Childhood Studies and Educational Anthropology

1. FEBRUAR 2019 KL. 15

FABIO DOVIGO

Professor of Early Childhood Education and Care

8. MARTS 2019 KL. 15

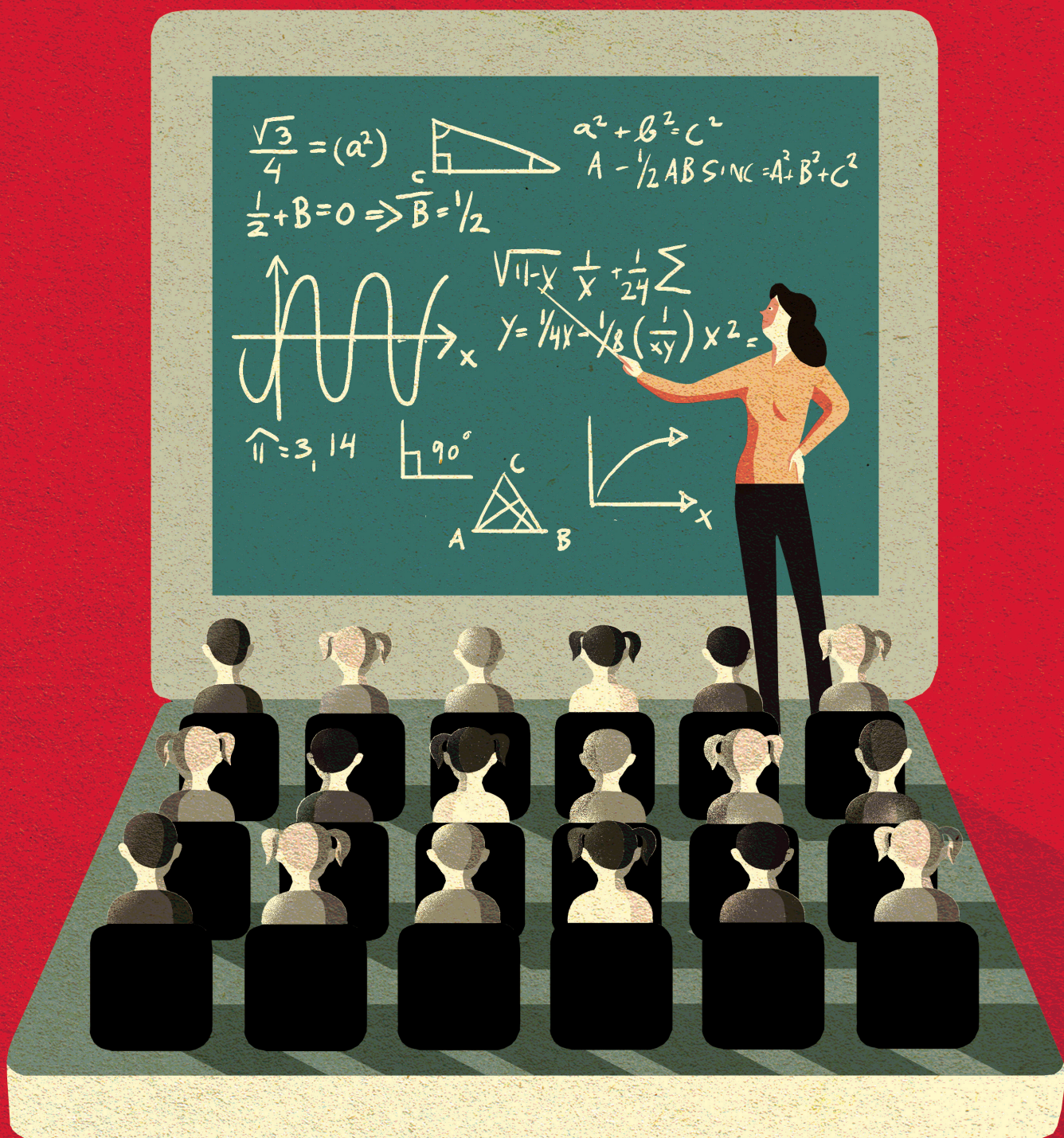
RIE THOMSEN

Professor MSO i karrierevejledning

Få nyheder
og invitationer til
åbne arrangementer
på DPU i din
indbakke

Tilmeld dig på
dpu.au.dk/nyhedsmail

SKOLEN ER LANGT FREMME I DE FORKERTE IT-SKO

Begejstringen for digital teknologi og data har affødt store investeringer i teknologi i folkeskolen. Men de handler ofte om at sætte strøm på lærebøgerne, tavlen og det, man plejer, lyder kritikken fra to forskere i it og didaktik. De efterlyser en kobling mellem teknologi og moderne, progressiv læringsteori og pædagogik.

Af MAJ JUNI

Danmark er langt fremme i skoene, når det gælder om at fylde teknologi i folkeskolen. Og det har vi været længe. Allerede tilbage i 1980'erne tog det fart med visioner om at lære eleverne at bruge computere til programmering, mens det i årtiet efter handlede om at lære tekstbehandling og bruge computere i undervisningen. Hen omkring årtusindeskiftet "går det rigtig amok", konstaterer professor MSO og forsker i it og fagdidaktik fra DPU, Aarhus Universitet, Jeppe Bundsgaard.

"Allerede i 1990'erne begynder man at købe stort ind og sige, vi skal have computere til alle, men den største bølge af teknologiind-

»Det er en økonomisk logik, som kommer fra spillere som Google og Facebook. Data is the new oil, som man siger. For de store spillere er det synligt som positive tal på bundlinjen. Den logik er ikke så simpel at oversætte til et undervisningssystem.«

Ulf Dalvad Berthelsen

køb i folkeskolen kommer i 2000'erne, hvor der kommer rigtig mange bærbare computere og interaktive whiteboards ind i skolen. I 2010'erne handlede det meget om iPads og investeringer i digitale læremidler. Lige nu er det 3D-printere, droner og robotter. Der har været et konstant og konsekvent fokus på indkøb af teknologi," siger Jeppe Bundsgaard, som mener, at selve undervisningen som udgangspunkt har været underordnet fascinationen af teknologien.

"I de senere år har der så været en indsats i forhold til digitale læremidler, som i hvert fald har været positiv i den forstand, at der nu faktisk er noget at bruge computerne til på daglig basis," siger han.

Opblomstringen af digitale læremidler er sket parallelt med udrulningen af en aftale ›

mellem regeringen og KL fra 2014 – det såkaldte brugerportalsinitiativ, som har til formål at lave en samlet digital indgang til folkeskolen. Ulf Dalvad Berthelsen, der er lektor på DPU, Aarhus Universitet, har nær-studeret initiativet, som han vurderer bygger på en ugennem tænkt forestilling om it.

“Brugerportalsinitiativet har betydet, at der er givet store beløb som indirekte støtte til de digitale læremidler med henblik på at integrere dem i systemerne. Der er ikke noget galt i at investere i infrastrukturen, men forestillingerne om, hvad udbyttet og resultaterne ville blive af de investeringer, har været ret optimistiske. De bygger på nogle forestillinger om, at digitalisering i sig selv er godt, uden at man har reflekteret over det,” fortæller han.

Data er det nye olie

En af forventningerne er præget af en databegejstring, hvor man forestiller sig, at jo flere materialer man producerer, jo flere data får man.

“Men det har vist sig, at det er virkelig svært at bruge de data meningsfuldt. Og med de nye EU-regler for databeskyttelse (*General Data Protection Regulation*, red.) er det svært at indsamle, opbevare og bruge de data til noget. Man kan ikke uden videre give data videre til skolepsykologen fra et digitalt middel. For hvem har fx ret til at kigge ind og lave profiler og diagnoser?”

Ulf Dalvad Berthelsen vurderer, at den forestilling, der har drevet Brugerportalsinitiativet, er skrevet frem med en begejstring lånt fra erhvervslivet.

“Det er en økonomisk logik, som kommer fra spillere som Google og Facebook. ‘Data is the new oil’, som man siger. For de store spillere er det synligt som positive tal på bundlinjen. Den logik er ikke så simpel at oversætte til et undervisningssystem. Positive tal er også en del af en kommunes system – men det tæller også, at børnene lærer noget. Og set fra et forskningsmæssigt synspunkt er det svært at vise positiv sammenhæng mellem digitalisering og læringsudbytte,” siger han.

Det er især en mere progressiv pædagogisk tænkning i forhold til digitalisering, Ulf Dalvad Berthelsen efterlyser.

“Teknologibegejstring til trods er de systemer, der bliver implementeret, nogle relativt rigide, konservative systemer, som bygger på nogle simple forestillinger. Et eksempel er investeringen i et kommunikationssystem, så man kan skrive beskeder til forældre og lærere. Det har man altså kunnet meget længe”.

»Min drøm er, at vi kan skabe en situation, hvor eleverne arbejder selvstændigt og i grupper og undersøger ting, kommunikerer med den omgivende verden og producerer løsninger på problemer. Alt imens læreren bistår som sparringspartner og vejleder. Teknologiens rolle er at fungere som en slags stillads.«

Jeppé Bundsgaard

Også Jeppe Bundsgaard efterlyser et større fokus på didaktikken og en mere dæmpet teknologibegejstring.

“Der har været et politisk fokus på at digitalisere hele samfundet. I forhold til skole har det ofte handlet om at sørge for, at der er noget teknologi, læreren kan bruge. Med en forestilling om, at når lærerne bare får noget teknologi, så finder de også ud af at bruge den. Men der er snarere sket det, at teknologierne er blevet brugt i enkeltstående forløb og så ellers lagt til side,” siger Jeppe Bundsgaard.

Not so smart boards

Som eksempel peger begge forskere på de interaktive whiteboards eller smartboards, der har erstattet den klassiske tavle i de fleste undervisningslokaler i skolen.

“De er i meget lille omfang brugt som andet end en tavle eller projektor på trods af, at der var meget snak om alle de ting, man kunne med dem. Men det interaktive whiteboard repræsenterer en traditionel forestilling om skolen, hvor læreren skal stå ved tavlen og illustrere ting, nu bare med billeder og forskellige softwareløsninger, som ikke er didaktisk tænkt.”

Ulf Dalvad Berthelsen mener også, at eksemplet med de elektroniske tavler er symptomatisk for, hvordan der bliver investeret i teknologi uden tanke på, hvordan den skal bruges.

“Jeg tror, der i mange klasser hænger smartboards, som mest bliver brugt til at se YouTube-videoer på i frikvartererne. Blandt andet fordi de kommer med en masse tekniske problemer, som gør dem svære at bruge i undervisningen. Det er simpelthen ikke tænkt igennem. På samme måde skifter man nu bogformatet ud med digitale læremidler uden egentlig at tænke over, hvordan de skal virke i undervisningen,” vurderer han.

Et af problemerne er ifølge Jeppe Bundsgaard, at de forskellige digitale løsninger ikke opstår for at imødekomme et behov, som findes ude i undervisningen.

“De, der har taget beslutningen, har enten været politikere med handlekraft eller teknikere med teknologifascination. Det har lidt for sjældent været folk med didaktisk nyskabende tanker, som har tænkt, at det her didaktiske problem kan teknologien hjælpe mig med at løse.”

Jeppe Bundsgaard vurderer, at erkendelsen af teknologibegejstringens bagside er mere udbredt i dag end tidligere.

“Men når jeg ser på fascinationen af 3D-printere, droner og robotter i dag, kan

BRUGERPORTALER I SKOLEN

Brugerportalsinitiativet (BPI) er en aftale fra 2014 mellem regeringen og KL om at give folkeskolen en samlet indgang til it. Målet har dels været at give alle folkeskoler en læringsplatform over en årrække – platformen indkøbes af kommunen. Den enkelte kommune kan vælge, hvilken platform kommunens skoler skal bruge. Desuden er det en del af BPI at få den fælleskommunale kommunikations- og samarbejdsplatform Aula ud til alle skoler inden august 2019.

jeg godt frygte, vi igen kommer til at stå i lignende situationer. Derfor er det vigtigt at overveje, hvad det er for en undervisning, vi gerne vil fremme. Det svære er faktisk ikke at få pengene op af lommen og købe noget teknologi. Det svære er at få lærerne til at forandre deres praksis med den teknologi,” siger han.

Et uudnyttet potentiale

Jeppe Bundsgaard peger også på, at de seneste års undersøgelser af undervisningspraksis på skolerne tyder på, at færdighedstræning og orienteringen mod rigtige eller forkerte svar stadigvæk fylder meget.

“Folkeskolen er måske ikke så elevcentreret, projektorienteret og samarbejdende, som man kunne tro og ønske. Vi har brug for at fokusere på, at lærerne får tid og mulighed for at samarbejde om udvikling af deres praksis, så eleverne bliver mere aktive i undervisningen. Det arbejde og den kompleks praksis skal vi bruge teknologien til at understøtte,” siger han og tilføjer, at det her er vigtigt at kende styrken ved det menneskelige møde.

“Det ‘den gamle lærer’ kunne, var at relatere og formidle sin egen begejstring og støtte eleverne til at arbejde, hvor de var, med de udfordringer, de havde. Den type undervisning er et dansk kendetegn. Min drøm er, at vi kan skabe en situation, hvor eleverne arbejder selvstændigt og i grupper og undersøger ting, kommunikerer med den omgivende verden og producerer løsninger

på problemer. Alt imens læreren bistår som sparringspartner og vejleder. Teknologiens rolle er at fungere som en slags stillads,” siger Jeppe Bundsgaard.

Han peger også på undersøgelser, der viser, at elever, som går i skoler med rigtig meget it-anvendelse, klarer sig dårligere fagligt end elever, der går på skoler med middel it-anvendelse.

“Det er ikke godt at vide, hvad der er grunden til det, men det er værd at være opmærksom på.”

Ulf Dalvad Berthelsen vurderer, at indholdet på undervisningsportalerne langt fra udnytter de digitale muligheder.

“Set med pædagogiske øjne er det nogle meget konservative systemer, hvor man sidder og løser opgaver på en computer eller sender simple beskeder. Hvorfor skal eleverne og lærerne kommunikere online, når eleverne er i skole 30 timer om ugen og kan snakke med læreren?”

“Der er rigeligt at kritisere, men det er også en vigtigt pointe, at der er et stort uudnyttet potentiale. Digitalisering er en politisk mærkesag, og skolen har været langt fremme og har meget hardware og mange systemer. Det, der vækker undren, er, at det aldrig har gået hånd i hånd med progressiv pædagogisk tænkning.” ■

Læs mere:

Jeppe Bundsgaard: Digital dannelse. Aarhus Universitetsforlag, 2017.

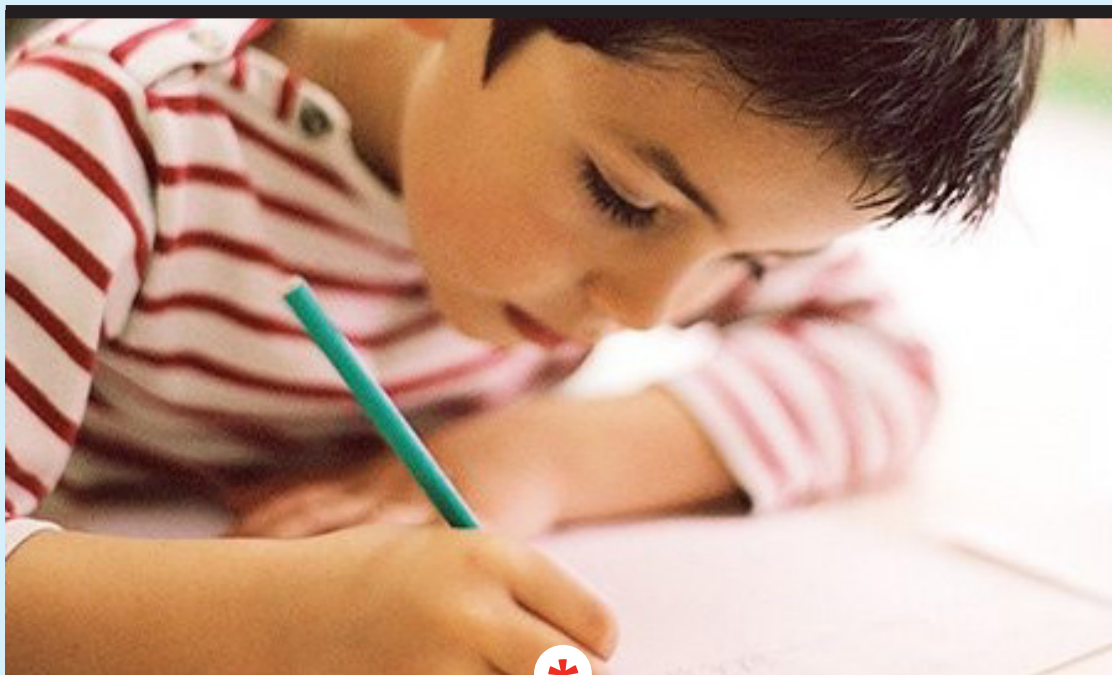
JEPPE BUNDSGAARD er professor MSO ved DPU, Aarhus Universitet og forsker i fagdidaktik og it med særligt fokus på danskfaget. Han underviser på Kandidatuddannelsen i didaktik - dansk.

ULF DALVAD BERTHELSEN er lektor på DPU, Aarhus Universitet og forsker i sprog, literacy og integration af digitale teknologier i læringsmiljøer. Han underviser på Kandidatuddannelsen i didaktik - dansk.

KORT NYT

Asterisk december 2018

NYT FORSKNINGSPROJEKT SKAL REDUCERE ANTALLET AF SVAGE LÆSERE

Børn med alvorlige læse- og skrivevanskeligheder skal opdages tidligere, så de kan få støtte. Lærere skal have bedre redskaber til at kunne rette undervisningens fokus mod forskellige elevers behov. Og forskerne skal have en dybere forståelse af børns skriftsproglige udvikling. Det er målene for et nyt forskningsprojekt, der er støttet af Innovationsfonden.

Projektet er et samarbejde mellem forskere fra DPU, DTU og firmaet WriteReader, der har udviklet et computer-baseret skriveværktøj, som er baseret på såkaldt opdagende skrivning, hvor eleverne lærer at skrive og læse på samme tid.

Når skriveaktiviteterne er i elektronisk form, genererer

de data, der kan give et nuanceret billede af, hvordan eleverne udvikler deres læse- og skriftsprog. Forskerne fra DPU skal analysere, hvordan elevsproget kan beskrives og udvikler sig ortografisk, syntaktisk, semantisk og på tekstniveau. Forskerne fra DTU udvikler på den baggrund en maskinlæringsalgoritme, der kan indarbejdes i WriteReader og andre digitale læremidler. Det gør det muligt at formidle resultaterne tilbage til læreren, som på den baggrund bedre kan tilrettelægge sin undervisning. Et succeskriterium for projektet er, at man kan identificere elever med dysleksi tidligere.

Læs mere på dpu.au.dk

HVORDAN KAN PÆDAGOGIK FOREBYGGE BANDE- KRIMINALITET?

Hvordan kan ungdomsklubber og fritidspædagogik forebygge kriminalitet og bevægelser ind i bande-grupperinger? Det er fokus for et nyt forskningsprojekt på DPU, Aarhus Universitet.

"Børn og unge i udsatte boligområder, som søger ind i bandekriminalitet, leder efter fællesskab og anerkendelse. Det er derfor væsentligt at få undersøgt, hvordan man kan skabe andre stærke fællesskaber og på den måde forebygge, at nogle børn og unge bevæger sig ind i kriminelle og voldelige bandegrupperinger," siger Kirsten Elisa Petersen, der er lektor på DPU, Aarhus Universitet, og leder af projektet, der gennemføres i klubber og væresteder for børn og unge i tre forskellige udsatte boligområder i Danmark. Forskerne vil udføre observationsstudier og kvalitative interviews med bl.a. børn og unge, forældre, pædagoger, repræsentanter for boligforeninger og socialforvaltninger. Projektet er finansieret af BUPL's forskningsfond.

Læs mere på dpu.au.dk

FIND FORSKNINGSBASERET VIDEN

Husk at du kan finde forskningsformidlende og videnskabelige artikler på dpu.au.dk/viden. Her kan du blive klogere på mere end 40 emner, fx folkeskole, dagtilbud, leg, mobning og positiv psykologi.

ABONNÉR PÅ DPU'S NYHEDSMAIL

Få nyheder og invitationer til åbne arrangementer på DPU i din indbakke
Tilmeld dig på dpu.au.dk/nyhedsmail

NÅR PSYKOLOGISKE TEST DOMINERER I PPR

Hvis et barn er i sociale eller læringsmæssige vanskeligheder i skolen, sker det, at barnet bliver henvist til udredning i regi af pædagogisk-psykologisk rådgivning (PPR). Men der stor forskel på, hvordan der arbejdes på området og hvilke former for viden, der dominerer, fortæller lektor Anne Morin fra DPU, Aarhus Universitet, der står bag en ny undersøgelse om PPR.

"PPR er i dag tværfagligt med deltagelse af bl.a. psykologer, inklusionskonsulenter, lærere og talehøre-pædagoger. De forskellige faggrupper har hvert deres fokus og mål, og deres faglige afsæt bliver afgørende for, hvordan de definerer problemerne og løsningen på dem," siger hun.

Hun har i sin forskning observeret, at psykologiske test nogle steder bliver tillagt størst værdi, mens viden om barnets hverdagsliv i skole og familie ikke bringes systematisk i spil, eller viden om inklusion ikke bliver vægtet. "Det er et problem, når man vil forstå barnets samlede livsførelse og have det fulde billede af problemstillingen og de løsninger, der kan være. Hvilken intervention, man vælger, afhænger af, om udredningen har fokuseret mest på de individuelle årsager og derved lægger op til en individuel løsning, eller om kollektive løsninger, hvor barnet får deltagelsesmuligheder i det aktuelle fællesskab, også er blevet afdækket," siger Anne Morin.

Læs hele nyheden på dpu.au.dk

KVALITET I FRITIDSPÆDAGOGIKKEN

Børn er glade for at være i fritidsinstitution. Her handler det om, hvad de selv har lyst til at lave, og de har friheden til at vælge. Men børnenes tid er kommet under pres på grund af de lange skoledage. Hvordan kan man sikre høj kvalitet i fritidspædagogikken under de betingelser? Det undersøger DPU-forskere i et nyt forskningsprojekt.

Forskerne har gennemført en lang række observationsstudier, og i syv forskellige institutioner har børnene tegnet, hvad der var bedst og værst ved fritidsinstitutionerne, ligesom de er blevet interviewet. I en ny udgivelse kommer forskerne på den baggrund med en række anbefalinger til, hvordan man kan sikre kvalitet i fritidspædagogikken.

"Børnene elsker, når det er hyggeligt. Når man f.eks. laver mad på bål, også om vinteren. Flere fortæller, at de synes, det kan være rart ikke at gå for tidligt hjem, for når man er en af de sidste, så bliver der kræset lidt mere for en. Man får måske kage eller kan spille spil med de voksne. Og så elsker børnene det uventede, hvor man gør det, man ellers ikke gør. Hvor man f.eks. pludselig ser en film og spiser popcorn," siger Grethe Kragh-Müller, der er lektor på DPU,

Aarhus Universitet, og en af forskerne bag projektet.

Modsat hvad man kan få indtryk af i medierne, så fortæller børnene, at de faktisk hellere vil lege end spille computer, men her er problemet hvilke ting og legeredskaber, der stilles til rådighed for børnene. Det fysiske og æstetiske miljø er ifølge Grethe Kragh-Müller mangelfuldt – både udenfor og indenfor.

Læs mere

"KIDS Fritid – Kvalitetsudvikling i Fritidsinstitutioner" er udarbejdet af Grethe Kragh-Müller og Charlotte Ringsmose i samarbejde med Københavns Kommune og er udkommet på Dansk Psykologisk Forlag.

Læs mere på dpu.au.dk

NYE PH.D.-AFHANDLINGER FRA DPU

PRAKTIKKENS DIDAKTIK: HVORDAN STYRKES LÆRLINGES OG STUDERENDES ENGAGEMENT OG LÆRING I PRAKTIK?

Af Hans Harryson

Projektet handler om praktikforløb i vekseldannelser, hvilket er et fællestræk for erhvervs-, erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser i Danmark. Forskning viser, at der i nogle praktikforløb forekommer forskellige udfordringer, der begrænser lærlinges og studerendes engagement og læring. I nogle tilfælde i en sådan grad, at lærlinge og studerende vælger at afbryde deres uddannelse. Projektet undersøger med afsæt i forskellige cases, hvilken didaktisk praksis der styrker lærlinges og studerendes engagement og læring, når de er i praktik.

FORMATIV FEEDBACK: SYSTEMTEORETISK GENBESKRIVELSE OG EMPIRISK UNDERSØGELSE AF FORMATIV FEEDBACK I FOLKESKOLENS 7. KLASSE

Af Niels Bech Lukassen

Undersøgelsen bidrager med afsæt i systemteorien med et kommunikationsteoretisk perspektiv på formativ feedback. Det danner rammen for en empirisk undersøgelse af, hvordan formativ feedbackkommunikation praktiseres i folkeskolen, og hvordan den bidrager til at styrke elevernes forståelse af undervisningen.

ONLINE EDUCATION BAG SCENEN: TEKNOLOGISKE MEDIERINGER AF AUTORITET

Af Bjarke Lindsø Andersen

Afhandlingen analyserer, hvordan overgangen til onlineuddannelse på universitetsniveau medfører en autoritetsforskydning fra undervisere til såkaldte supportere. Konklusionen lyder, at online-uddannelse bevirker, at en række nye opgaver og beslutninger opstår i forbindelse med forberedelse og afvikling af undervisningen. Og det er de tilknyttede supportere og ikke underviserne, der tager ansvaret for de nye opgaver. Det betyder, at supporterne i høj grad påtager sig lederskabet for, hvordan der skal undervises, ligesom de vurderer, hvornår en teknologi er pædagogisk hensigtsmæssig.

TILLIDSARBEJDE OG TYDELIGHED. ET STUDIE AF TILLID, MAGT OG AFHÆNGIGHED BLANDT PÆDAGOGER OG FORÆLDRE I DANSKE VUGGESTUER

Af Ane Refshauge Høyrup

Afhandlingen går i dybden med relationen og interaktionen mellem forældre og personale i danske vuggestuer og de rationaler om opdragelsesidealer og kulturelle omgangsformer, der findes i relationen – hvordan de har etableret sig historisk mellem stat, vuggestuer, børn og forældre; og hvordan de fortsat forandrer sig. Samtidig undersøger forfatteren, hvordan tillid skabes i vuggestuerne, og hvilke vilkår vuggestuerne giver for at opretholde den.

Afhandlingen beskæftiger sig også med vuggestuernes historiske baggrund og de samfundsmæssige vilkår, som har haft betydning for, hvilke adfærdsmønstre der i dag regnes for at være passende og upassende i vuggestuen.

Du kan finde afhandlingerne på library.au.dk

SPOT PÅ NY FORSKNING:

SKOLEN SKAL LØFTE ELEVERNES ETISKE BLIK

Skoleelevers viden og sprog om moral og etik er forbavsende ringe. Og det er skolens opgave at danne eleverne til etisk myndige borgere. Sådan lyder budskabet i et nyt forskningsprojekt, der samtidig peger på, at etikken skal medieres gennem fagene. Men både læringsportaler og læringsmål står i vejen for den etiske samtale i klassen, som er forudsætningen for elevernes etiske myndighedsdannelse.

Heinz kone er ved at dø af kræft. Men familien har ikke råd til medicinen. Heinz samler penge ind blandt venner og familie, men det er ikke nok. Han spørger så byens farmaceut, om han må købe medicinen til en billigere pris eller på afbetaling. Farmaceuten siger nej, for han har udviklet medicinen og vil tjene penge på det. Hvis hustruen ikke får medicinen, dør hun. Hvad skal Heinz stille op? Skal han stjæle medicinen eller lade sin hustru dø?

Dette dilemma er blevet brugt af den amerikanske moralpsykolog Lawrence Kohlberg i en undersøgelse af amerikanske børns etiske bevidsthed tilbage i 1981.

Merete Wiberg er lektor i pædagogisk filosofi på DPU, Aarhus Universitet, og har på det seneste været på nogenlunde samme mission i en dansk nutidig kontekst. Hun er projektleder på et forskningsprojekt, der undersøger etisk myndighed i skolen – dvs. elevers viden om etik og moral og deres evne til at handle i overensstemmelse med den viden.

Da hun indledende introducerede begreberne etik og moral for skoleeleverne, blev hun noget overrasket.

“De kendte simpelthen ikke ordet etik og heller ikke rigtig ordet moral. Det gjaldt både elever i 2., 5. og 8. klasse. Det interessante var, at de fleste af eleverne godt kunne tale om de etiske problemstillinger, men de var ikke vant til at tale eksplicit om etik og moral. De brugte andre begreber, og da vi talte os ind på det, havde de tydeligvis en forståelse for nogle af de etiske og moralske dyder – fx havde de helt styr på, at man har pligt til at hjælpe andre, også dem man ikke kender,” fortæller Merete Wiberg.

Så helt skidt ser det altså ikke ud for den etiske og moralske bevidsthed blandt danske skoleelever. Men eleverne mangler ifølge Merete Wiberg et sprog for det. De har, som hun udtrykker det: “brug for et udbygget vokabular for moralske og etiske spørgsmål.”

Børn af velfærdssamfundet

For at undersøge om eleverne trods manglende sprog om begreberne etik og moral alligevel agerede ud fra et sæt etiske og moralske koder, præsenterede hun eleverne for noget, der mindede om Kohlbergs Heinz-dilemma – dog noget forenklet. Dilemmaet gik på, om børnene ville stjæle mad, hvis de var sultne, og der ikke var andre mulighe-

»Når undervisningen bliver mere individualiseret og mindre fællesskabsorienteret, udebliver mange diskussioner om moral og etik, simpelthen fordi der mangler et fælles rum for diskussion. (...) Meget af samtalen kunne komme på baggrund af litteratur – men eleverne læser ikke de samme bøger, og der er derfor ikke et fælles grundlag at diskutere ud fra.«

Merete Wiberg

MORAL OG ETIK

Moral er det, man bør gøre ud fra et sæt regler og normer i samfundet. **Etik** er refleksionen over det, man så gør, når man følger eller ikke følger regler og love. Viden om, at der er forskellige måder at tale om etik på, er væsentlig for udvikling af den **etiske myndighed**.

Kilde: Merete Wiberg

der. Deres reaktion var bemærkelsesværdig, fortæller Merete Wiberg.

“De fleste af børnene kunne slet ikke forholde sig til spørgsmålet – for der vil jo altid være et sted, man kan gå hen og få mad og hjælp i Danmark, argumenterede de.”

Heller ikke når spørgsmålet blev skærpet til, hvorvidt deres forældre kunne være nødt til at stjæle, hvis de ikke på anden vis kunne skaffe mad til deres børn, bed de på.

De børn, hun interviewede, kunne ikke forholde sig til spørgsmålet på grund af deres tilpasning til velfærdssamfundet. De holdt fast i, at man altid kan få hjælp i Danmark, og hvis forældrene ikke lykkes med at finde mad, så vil børnene komme på børnehjem eller i familiepleje, mente de. Heinz-dilemmaet var simpelthen ikke brugbart som eksperiment over for børn af et velfærdssamfund som det danske, hvor det sociale sikkerhedsnet som udgangspunkt sikrer, at ingen

børn går sultne i seng. Merete Wiberg kunne på den baggrund konkludere, at rammen for de etiske diskussioner, man tager med børn og unge, skal tilpasses det samfund og den kultur og kontekst, de befinder sig i.

Hun peger desuden på, at eleverne primært kom fra middelklassesegmentet, og at det muligvis afspejler sig i svarene. Hun vil derfor gerne udbygge undersøgelsen til også at indbefatte skoler med større social diversitet med henblik på at styrke bredden i undersøgelsen. Og det er da også planen at udvide undersøgelsen til at omfatte flere skoler, hvor eleverne har forskellige socioøkonomiske baggrunde.

Etisk kompetente børn

Projektet skal ikke blot undersøge skolebørns viden om moral og etik, men også hvorvidt de handler i overensstemmelse med den viden. Danner etikken grundlag for deres argumenter? Og kan eleverne stå på egne ben, tage etiske diskussioner på sig og træffe selvstændige og velovervejede beslutninger, når de møder etiske problemstillinger? Eller er de i det mindste på rette vej? Med andre ord: Hvordan står det til med den etiske myndighed i skolen? Og hvad består denne form for myndighed i?

“Myndighed handler om den enkeltes ansvarlighed og forståelse af at være et menneske i fællesskaber og i sammenhænge med andre. Myndighed er på den måde et aspekt af dannelse. Men myndighed beskriver i højere grad en modningsproces, og det er derfor et grundbegreb i pædagogikken,” forklarer Merete Wiberg.

Hendes kollega filosofen Carsten Fogh Nielsen, som også deltager i projektet, har beskæftiget sig indgående med de etiske og eksistentielle dimensioner af myndighedsbegrebet. Han forklarer, at myndiggørelsen indbefatter en frisættelse fra andres magt. Når man træder ud af andres magt, skal man selv forvalte sit liv og stå på egne ben som borger i et samfund.

“Her kommer autonomibegrebet i spil, i og med man som myndig person selv skal kunne fastlægge de principper, man vil leve ud fra, og selvstændigt kunne træffe beslutninger uden at være bundet af andre. Men myndighedsbegrebet er bredere end autonomibegrebet, fordi det også inkluderer de sociale omstændigheder. Det er en kulturel dannelsesproces, der også kræver, at der er demokratiske institutioner og love, der befordrer, at man som individ kan træffe etiske beslutninger,” forklarer han og fortsætter:

“Det demokratiske og det politiske i den dannelsesproces er vigtigt, men det person-

lige niveau, dvs., hvordan eleverne bliver etisk kompetente til at handle i et komplekst samfund, er et grundlæggende pædagogisk spørgsmål og også det, vi koncentrerer os om i undersøgelsen.”

‘At udkaste forslag til handling’

Etisk myndighed har altså at gøre med demokratisk og kulturel dannelse, selvstændighed og frisættelse fra andres magt, men til myndighedsbegrebet knytter sig også en række personlige og eksistentielle forhold, som man ved at øve sig, bl.a. i skolen, bliver bedre til at håndtere, forklarer Merete Wiberg. Hun skelner mellem at have kendskab til etik og rent faktisk at mestre etikken ved at indarbejde den i sine valg og handlinger.

“Myndighed handler om forholdet mellem det, man siger, og det man gør. Etisk myndighed indebærer, at man indarbejder etikken i sin person og i den måde, man er og handler på. Derfor handler etisk myndighed også om ansvar.”

Da hun undersøgte elevernes evne til at løse etiske dilemmaer, gjorde hun det ud fra en teori, der stammer fra den tyske dannelsesfilosof Dietrich Benner. Oversat til dansk kalder Benner det ‘at udkaste forslag til handling’. Det spørgsmål, forskerne søgte svar på, var, i hvilket omfang eleverne formåede at træffe beslutninger på baggrund af deres etiske værdier. Det kom konkret til udtryk, når de præsenterede cases, der indeholdt etiske dilemmaer.

“Når eleverne bliver bedt om at løse sådanne dilemmaer, øver de sig i at lave udkast til deres handlinger – dvs. begrunde mulige løsningsforslag. På den måde træner de evnen til at reflektere etisk.”

I de øvelser stødte eleverne nogle gange på såkaldte ‘moralske grænsetilfælde’.

“Det drejer sig om dilemmaer, hvor den ene måde at handle på ‘overrules’ af den anden, selvom de hver især er moralsk rigtige. Nogle moralske spørgsmål er uløselige, og så er det en vurdering eller tilfældighed, der afgør beslutningen. Forestillingsevne og fantasi er i den forbindelse vigtig, fordi det understøtter evnen til at kunne fremstille og begrunde argumenter, der ikke alene kan hæftes op på regler og normer,” forklarer Merete Wiberg, der betragter etik og moral som essentielle elementer i pædagogikken.

“Som mennesker og borgere i et samfund diskuterer vi hele tiden værdier og orienterer os ud fra dem. Vi bør derfor sætte moral og etik i spil i skolen, så eleverne kan øve sig på den orientering. Måden, lærerne kan gøre det på, er, at når de taler om noget, man bør

»For lærerne handler det om at få eleverne til at forstå, at der ikke nødvendigvis er én bestemt konklusion på en etisk problemstilling, men at mange forskellige perspektiver kan gøre sig gældende.«

Carsten Fogh Nielsen

PROJEKTET DANNELSEN AF ETISK MYNDIGHED I DEN DANSKE GRUNDSKOLE

Undersøgelsen er en pilotundersøgelse og baserer sig på interview med 112 børn (i 2., 5. og 8. klasse) og 11 lærere på tre skoler samt to pædagoger og tre forældre og desuden 81 timers observationer. Projektet danner grundlag for en mere omfattende undersøgelse om etisk myndighed i skolen.

projekter.au.dk/etisk-myndighed

gøre, altså noget normativt, så kan de spille et modspørgsmål ind og skabe et refleksionsrum for eleverne. På den måde bringer de moralske værdier i spil og lægger op til en etisk diskussion i klassen.”

Carsten Fogh Nielsen pointerer i den forbindelse, at der hviler en væsentlig didaktisk udfordring på lærernes skuldre.

“For lærerne handler det om at få eleverne til at forstå, at der ikke nødvendigvis er én bestemt konklusion på en etisk problemstilling, men at mange forskellige perspektiver kan gøre sig gældende.”

Etik i alle fag

Men hvordan står det så til med undervisning i etisk myndighed i skolen? Forskerne kan foreløbigt kun vurdere ud fra de tre skoler i den sydlige del af Jylland, de indsamlede empiri på. Alligevel tegner der sig et alsidigt billede: Nogle lærere er gode til at tage de etiske diskussioner med eleverne i klassen, andre er ikke. Og så er der dem, der prøver mere eller mindre succesfuldt. Der er

forskellige grunde til, at det ikke lykkes for alle lærere. En ting, der ifølge forskerne står i vejen for de etiske diskussioner, er de digitale læringsportaler, der understøtter undervisningsdifferentiering i og med eleverne får stillet opgaver, der svarer til netop deres faglige niveau.

“Når undervisningen bliver mere individualiseret og mindre fællesskabsorienteret, udeligger mange diskussioner om moral og etik, simpelthen fordi der mangler et fælles rum for diskussion. Læringsportalerne er fyldt med aktiviteter, men det går ud over den fælles dialog – selve rummet for den etiske samtale. Meget af samtalen kunne komme på baggrund af litteratur – men eleverne læser ikke de samme bøger, og der er derfor ikke et fælles grundlag at diskutere ud fra,” siger Merete Wiberg.

Kunne løsningen være at reservere eksPLICIT tid til den etiske samtale, fx ved at sætte etik på skoleskemaet som et særskilt fag, som man har gjort i Sverige og nogle steder i Tyskland? Det er ikke vejen frem for den danske folkeskole, mener de to forskere. I stedet skal etikken indarbejdes i fagene.

“Alle fag rummer potentiale for etiske diskussioner. I dansk og historie, men også i naturfag, hvor klimaspørgsmål er oplagte. Eller i idræt, hvor man kan tale om holdånd eller doping. Men det kræver en særlig etisk opmærksomhed af læreren, der skal tydeliggøre og fremhæve etiske problemstillinger og dilemmaer i faget og bringe dem til diskussion i klassen,” lyder det fra Merete Wiberg.

Carsten Fogh Nielsen er enig og problematiserer desuden det noget kunstige i at gøre etik til et selvstændigt fag. For ude i virkeligheden støder eleverne på etiske diskussioner i forskellige faglige, sociale og kulturelle sammenhænge – og de er altid knyttet til en kontekst.

Men de etiske diskussioner skal også gå på tværs af fag, påpeger Merete Wiberg.

“Vi lever i en kompleks verden. Børn bliver mere og mere opmærksomme på sig selv, mens de interesserer sig mindre og mindre for resten af verden. Det er vigtigt, at skolen er det sted, hvor eleverne lærer at tage stilling til verdens komplekse spørgsmål,” siger hun og forklarer, at etik foregår på to niveauer i skolen: Konkret i klasserummet og på universelt niveau.

“Eleverne i de klasser, vi baserer undersøgelsen på, var gode til at tale om det nære – deres egen klasse og nære kontekst. Men de kom ikke op på det universelle niveau. Det er vigtigt, at kunne tale om etik på et overordnet plan, hvis man skal være en deltagende borger. På sigt skal de kunne tale om bæredygt-

LAWRENCE KOHLBERGS TRE MORALSKE NIVEAUER

Ifølge den amerikanske psykolog Lawrence Kohlberg følger menneskets moralske udvikling seks stadier, der videre kan inddeles i tre overordnede moralske niveauer. Med andre ord starter alle mennesker på det første niveau og bevæger sig gradvist længere op, i takt med at de får en mere nuanceret fornemmelse for retfærdighed, og deres logik bliver mere konsekvent. Til at teste hvilket moralsk niveau og stadie en person befinder sig på, udviklede han Heinz-dilemmaet. Ifølge Kohlberg er det ikke selve svaret på dilemmaet, der bestemmer, hvilket niveau man befinder sig på, men måden hvorpå man er nået frem til svaret.

Det prækonventionelle niveau

På dette niveau er ens moral styret af andre. Man accepterer autoriteters regler og dømmer andres handlinger ud fra deres konsekvenser. Adfærd, der resulterer i straf, anses som dårlig, og handlinger, der fører til belønning, betragtes som gode.

Det konventionelle niveau

Befinder man sig på det konventionelle niveau, finder man det stadig vigtigt at følge de sociale regler, men ikke udelukkende i forhold til egne interesser. Det gælder om at opretholde det gældende sociale system for derigennem at sikre den sociale orden og fremme positive forhold mellem mennesker.

Det postkonventionelle niveau

Individer, der befinder sig på det postkonventionelle niveau, har bevæget sig ud over blindt at følge love og regler, der kun gælder i deres eget samfund. De definerer moral ud fra abstrakte principper og værdier, der gælder for alle samfund og situationer.

Kilde: Lawrence Kohlberg: The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice (Essays on Moral Development, Volume 1), Harper and Row, 1981.

tighed, retfærdighed i samfundet, flygtninge osv. De kan noget af det, men det er ikke inde under huden på dem. Og jeg betragter det som skolens opgave gennem etik at løfte børnenes blik, så de lærer vigtigheden af at tage ansvar som samfundsborgere. Nogle lærere er gode til at få deres elever derop, men jeg støttede også på en del lærere, som simpelt hen manglede opmærksomhed på de etiske temaer i fagene,” fortæller Merete Wiberg.

Klassefællesskabet og den fælles dialog er en forudsætning for, at den etiske samtale kan gro i klassen, mener forskerne bag projektet.

Svært at måle etik

Når forskerne efterlyser eksplicit fokus på etikken, skyldes det, at ‘selvfølgeligheden’ spænder ben: Lærerne tror, at det er så indgroet en del af den danske skoletradition at tænke etik og moral ind i undervisningen, at de simpelthen ikke får tydeliggjort de etiske problemstillinger i netop deres fag. Og denne selvfølgelighed kan hindre den mere bevidste integration af etik i fagene og dermed også elevernes bevidsthed om det, advarer forskerne.

Et tredje forhold, der står i vejen for elevernes etiske myndighedsdannelse, er ifølge forskerne den målstyrede undervisning, som fylder meget i den danske folkeskole i dag. For det betyder ifølge Carsten Fogh Nielsen, at man som lærer ofte fokuserer på det, man kan måle og teste eleverne i. Og det er ifølge forskerne svært at måle på etik.

“Det har man forsøgt sig med i Sverige, hvor etik tidligere optrådte som særskilt fag på skoleskemaet. Men svenskerne har indstillet målingerne, for det bliver ‘pseudomåling’ – ét er, hvad børn siger, de vil gøre, noget andet er, hvad de rent faktisk gør. Og det kan en test ikke måle troværdigt,” siger han.

Etisk digital færden

De etiske problemstillinger er ikke begrænset til skolen. De findes i høj grad også i børn og unges fritidsliv. Her handler det om at åbne deres øjne for de etiske spørgsmål, der fx relaterer sig til mobning – herunder digital mobning. Men så langt rækker lærernes opmærksomhed sjældent, pointerer Merete Wiberg.

“Flertallet af de lærere, vi talte med, var ikke særligt opmærksomme på alt det, der foregik uden for skolen. De havde ikke blik for, at fritiden også rummer en masse etiske

problemstillinger for børnene, som de med fordel kunne tage op i klassen.”

I det hele taget peger hun på, at der er brug for en gevaldig genoplivning af den etiske myndighed, for den synes at være mere betydningsfuld i den digitale tidsalder end nogensinde før.

“Når børn og unge i den grad selv vælger information og underholdning på fx YouTube, er der noget dannelse, de misser, fordi de hele tiden selv kan vælge til og fra. Det giver dem et snævert verdensperspektiv, og det er ikke noget, der fremmer deres etiske myndighedsdannelse.” ■

Læs mere:

Merete Wiberg, Carsten Fogh Nielsen m.fl.: Dannelse af etisk myndighed i den danske grundskole, DPU, Aarhus Universitet, 2018.

Carsten Fogh Nielsen: Det almene myndighedsbegreb. Forskning i pædagogers profession og uddannelse, 2017.

Merete Wiberg: Etik og værdier i udøvelse af og dannelse til myndighed. I: Kirsten Elisa Petersen & Torsten Erlandsen (red.): Pædagogen som myndighedsperson, Samfundslitteratur, 2017.

MERETE WIBERG er lektor i pædagogisk filosofi på DPU, Aarhus Universitet. Hun underviser på DPU's kandidatuddannelser i pædagogisk filosofi og generel pædagogik.

CARSTEN FOGH NIELSEN er videnskabelig assistent ved Afdeling for pædagogisk filosofi og generel pædagogik. Han forsker i myndighedsbegrebet og etisk dannelse. Han underviser på DPU's kandidatuddannelse i pædagogisk filosofi.

NYE BØGER

Nye bøger modtaget på redaktionen

FREMTIDSPARAT? – Hindsides PISA – nordiske perspektiver på uddannelse

Dion Sommer og Jacob Klitmøller (red.)
Bogen giver et forskningsbaseret bud på en fremtidig uddannelsespolitik i en globaliseret verden med automatisering og intelligente sociale robotter. I bogens første del præsenteres en række kritiske analyser af PISA-undersøgelserne og den samfunds- og menneskeforståelse, de udspringer af. Efterfølgende formulerer de bidragende forfattere deres alternativer til det nuværende uddannelsessystem. I sidste del perspektiveres bogen med opsamling og formulering af nogle centrale fremtidsmaer for uddannelsesområdet.
HANS REITZELS FORLAG

HVORDAN BLIVER VI DIGITALT DANNEDE?

Vincent F. Hendricks og Camilla Mehlsen
Det digitale livs udfordringer vokser massivt med eksplosionen af

smartphones og sociale medier. Vi taler om det over middagsbordet og diskuterer det i medierne, men hvordan kommer vi videre med digital dannelse? Camilla Mehlsen og Vincent F. Hendricks diagnosticerer den digitale tids børnesygdomme og undersøger, hvordan vi med digital dannelse kan undgå, at børnesygdommene bliver til kroniske lidelser.
INFORMATION FORLAG

DEN STYRKEDE PÆDAGOGISKE LÆREPLAN

Trine Holst Mortensen og Torben Næsby (red.)
Bogen anlægger et empirisk og videnskabeligt perspektiv på dagtilbudspædagogik og pædagogisk praksis og tager afsæt i ny viden på området. Den er skrevet med udgangspunkt i et samarbejde mellem professionshøjskolerne og af forfattere, der på forskellig vis er knyttet til undervisning, udvikling og forskning på professionshøjskolerne.
DAFOLO

JEG VIL IKKE I SKOLE

Anne Vibeke Fleischer

Bogen handler om børn og unge i alderen 6-16 år. De fleste lærere og pædagoger har erfaring med børn, der ikke vil i skole. Det er et sammentæt problem, der stiller krav til et tæt samarbejde mellem hjem og skole. Skolevægring kan beskrives som undgåelsesadfærd. Barnet undgår skolen, fordi det giver en øjeblikkelig lettelse. Men på lidt længere sigt er det skidt at møde svære situationer med undgåelsesadfærd. Det kommer til at gå ud over skolegang og uddannelse.

DANSK PSYKOLOGISK FORLAG

FIRE STRATEGIER TIL EN BÆREDYGTIG SKOLE

Pasi Sahlberg

Hvordan kan det være, Finland konsekvent får topplacering i internationale uddannelsesevalueringer? En af grundene til succesen er den finske tilgang til uddannelsesledelse, som kan være en model til forbedring af skolesystemer verden over. På baggrund af observationer og forskning er den finske professor Pasi Sahlberg kommet frem til, at uddannelsesledere, der gerne vil opnå samme succes med deres uddannelsessystem som Finland, bør fokusere på fire bestemte strategier: Regelmæssige frikvarterer og fysisk aktivitet er afgørende for væsentlig læring, ligesom en større lighed blandt elever er en afgørende komponent i succesrige skoler. Desuden peger Sahlberg på, at finerne leder ud fra de kvalitative small data frem for de kvantitative big data. Det handler om at gå bag om tallene og se på årsagen. Endelig taler Sahlberg for, at andre lader sig inspirere af det finske skolesystem, men ikke blindt kopierer det eller bliver vildledt af myter.

DAFOLO

ET LIV PÅ KANTEN

– En biografisk fortælling om Chris Madsens utrolige liv

Frans Ørsted Andersen

Et liv på kanten er fortællingen om Chris Madsens liv og udvikling fra kriminel i Danmark til politimand i det vilde vesten i USA. Han voksede op som en fynsk landarbejderdreng i 1864-krigens skygge, men som ung kom han galt afsted i København og slog derefter lidt tilfældigt ind på en uheldig kurs som svindler. Han blev

dog efter nogle år fanget og idømt en længere fængselsstraf. Efter afsoningen emigrerede Chris Madsen til USA. Hans liv rummer mange dilemmaer og mysterier – og fortolkningen af det er fortsat genstand for debat i begge lande. Bogen forsøger at kaste nyt lys over Chris Madsens utrolige liv.

MELLEMGAARD

RELATIONSKOMPETENCE

Louise Klinge

God undervisning handler ikke bare om faglighed, men også om relationer. Eleverne skal mærke, at lærerne er opmærksomme på dem og tager ansvar for den gode stemning i klassen. Det er forudsætningen for, at børn kan lære mest muligt og samtidig have det godt. Derfor må lærere vide, hvordan de handler relationskompetent i praksis.

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

HELHEDSORIENTERET SOCIALT ARBEJDE MED UDSATTE FAMILIER

Anne Marie Villumsen (red.)

Bogen handler om de familier, som trives dårligst i vores samfund. Det er familier, hvis liv er præget af mangelfuld skolegang, ingen eller ringe uddannelse, arbejdsløshed samt fysiske og psykiske problemer. Bogen stiller med udgangspunkt i dansk forskning skarpt på, hvordan helhedsorienteret socialt arbejde kan være vejen frem, når man vil øge disse familiers evne til at handle i eget liv.

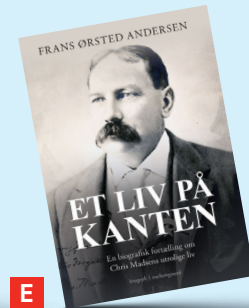
AKADEMISK FORLAG

SAMMEN OM BARNETS LÆRINGSHISTORIE

Kristina Avenstrup og Sine Hudecek

Ved hjælp af det pædagogiske værktøj 'Barnets læringshistorie' giver bogen et konkret bud på, hvordan barnets læring og udvikling sættes i centrum for et meningsfuldt forældresamarbejde og for styrkede læringsmiljøer i dagtilbud. Som dokumentation bliver 'Barnets læringshistorie' her en fælles opgave for pædagoger og forældre, som begge byder ind med historier fra barnets hverdag. Barnet får samtidig en oplevelse af mestring og læring gennem det vedvarende fokus på ressourcer, potentialer og næste skridt.

DAFOLO

UNDERSVINGSDIFFERENTIERING I DANSK

Martin Jørgensen og Inger Maibom (red.)
Denne fagdidaktiske bog viser nogle af de faglige muligheder, danskfaget kan tilbyde, når læreren arbejder på at differentiere undervisningen. Og hvordan læreren kan lægge undervisningen til rette på en sådan måde, at disse resurser udnyttes bedst muligt. Bogen har både teoretiske og praktiske kapitler, som alle indeholder eksempler på og idéer til, hvordan læreren selv kan differentiere undervisningen.
KVAN

DEN GODE STUDIEGRUPPE

Lene Tanggaard og Karsten Mellon (red.)
Hvad vil det egentlig sige at være en del af en studiegruppe? Bogen ser nærmere på, hvad man skal være opmærksom på for at kunne være en gruppe, og hvad der skal til for at blive en velfungerende studiegruppe. Igennem bogen sættes der fokus på to centrale temaer i studiegruppearbejdet: Det ene tema er knyttet til ny forskning i kreativitet og handler om, hvordan kreativitet kan berige studiegruppens arbejde. Det andet tema er studiegruppemedlemmernes følelser og særligt, hvordan følelser og konflikt kan forstås i en gruppesammenhæng i både bevidste og ubevidste processer.
DAFOLO

UDFORDRENDE ADFÆRD

Kjeld Høgsbro
Bogen er en indføring i de forhold og problemstillinger, man som studerende eller ny medarbejder konfronteres med i det professionelle arbejde på boenheder for borgere med udfordrende adfærd. Det gælder især mennesker med udviklingshæmning, udviklingsforstyrrelser, demenslidelser, hjerneskader, psykoser og misbrug. Bogen trækker på

nyere forskning og giver samtidig plads til de professionelle erfaringer fra deres arbejde med borgere med udfordrende adfærd.
AKADEMISK FORLAG

ÆSTETIK OG PÆDAGOGIK

Martin Blok Johansen (red.)
Hvad er æstetik, hvad er pædagogik – og hvordan er forholdet mellem dem? Disse tre spørgsmål er omdrejningspunktet for denne antologi. Æstetik indgår som væsentligt element i meget pædagogisk arbejde. Derfor må forholdet mellem æstetik og pædagogik altid hvile på kritisk diskussion. En sådan diskussion bliver taget i denne antologi, der gennemgår forskningsbaseret viden på området.
AKADEMISK FORLAG

SITUERET FREMSTILLING

Jens Madsen og Lise Overgaard Nielsen
Undervisningen i skriftlig fremstilling i grundskolen skal udvikle alle elevers evne til at begå sig i vores demokratiske skriftsprogssamfund. Eleverne skal uddannes til at kunne håndtere mangfoldige skrivesituationer både i og uden for skolen, i fritiden og i fremtiden. Situeret fremstilling bryder med traditionel skrivedidaktik ved at påstå, at fremstillingskompetence ikke læres gennem fokusering på isolerede mål og færdigheder som fx stavning eller abstrakte tekstnormer. Gennem en orientering imod så vidt muligt autentiske skrivesituationer fremmes elevens literacy og forståelse for den kompleksitet, som kommunikation ofte er forbundet med.
SAMFUNDSLITTERATUR

DEN MODIGE LEDER

Karsten Mellon (red.)
Hvad vil det sige at være en modig leder? Hvem kan siges at handle modigt i forvaltningen af sine ledelsesopgaver? Hvem har mod i organisationen, og handler det om

evnen til turde sige fra eller måske til? Denne antologi søger at komme idéen om mod i ledelse nærmere. Det gøres igennem artikler om, hvad mod er for en størrelse, og hvordan den kan forstås i forhold til ledelse.
DAFOLO

GODT I GANG MED CO-TEACHING – Sammen om alle elever

Peter Andersen m.fl.
Skoler, der arbejder med co-teaching, har som mål at øge alle elevers læring, tilgodese flere individuelle læringsbehov og understøtte elevernes oplevelse af at være inkluderet i klassens sociale såvel som læringsmæssige fællesskab. Samtidig gives der mulighed for at forbedre undervisningskvaliteten og skabe faglig stolthed. Co-teaching kræver nøje planlægning, systematik, vilje og målrettethed samt et velfungerende teamsamarbejde med fokus på alle elevers læring, trivsel og dannelse. Når co-teaching lykkes, gavner det til gengæld ikke bare den enkelte elev, men også både klassen, lærerteamet og hele skolen.
DAFOLO

KVALITATIVE ANALYSEPROCESSER – med eksempler fra det pædagogisk-psykologiske felt

Louise Böttcher, Dorte Kousholt og Ditte Winther-Lindqvist (red.)
Bogen giver indblik i, hvordan empirisk materiale kan analyseres. Bogen starter der, hvor mange metodebøger stopper: Når det empiriske materiale er i hus, hvad gør man så? Forfatterne sætter fokus på selve analyseprocessen, de analytiske greb, som er anvendt, og hvordan teoretisk begrebsarbejde har guidet analysen undervejs. Det er en væsentlig pointe, at det teoretiske afsæt ikke på nogen entydig måde giver én bestemt analysemetode. Derfor præsenterer bogen forskellige analysetilgange.
SAMFUNDSLITTERATUR

FÆRRE FORANDRINGER, FLERE FORBEDRINGER

Viviane Robinson
Ifølge forfatteren er det på tide, at vi holder op med at tale om forandring og fokuserer på den mere ambitiøse målsætning om at skabe forbedring. I denne bog stiller forfatteren skarpt på spørgsmålet om, hvorvidt vores forandringsbestræbelser i skolen medfører forbedringer for eleverne – eller om de slet og ret ender med blot at være forandringer.
DAFOLO

TIDSSKRIFTER

DANSK PÆDAGOGISK TIDSSKRIFT

Nr. 3, september 2018: Tema: Pædagogisk fantasi

TIDSSKRIFT FOR ARBEJDSLIV

Nr. 3, september 2018: Tema: Digitale teknologier i arbejdslivet

KOGNITION & PÆDAGOGIK

Nr. 109, 2018: Tema: Pædagogik, æstetisk dannelse og demokrati

KVAN – TIDSSKRIFT FOR LÆRER- UDDANNELSE OG SKOLE

Nr. 111, september 2018: Tema: Relationskompetence

TIDSSKRIFT FOR PROFESSIONSSTUDIER

Nr. 27, 2018: Tema: Affekter og følelser

PÆDAGOGISK PSYKOLOGISK TIDSSKRIFT

Nr. 5, 2018: Tema: PPR og den pædagogiske psykologi – fra globale tiltag mod lokale

UP – UNGE PÆDAGOGER

Nr. 3, 2018: Tema: Når skolen skal forebygge radikaliserings

Mødet mellem lærere og drenge med minoritetsbaggrund har stor betydning for, hvordan minoritetsdrengene oplever deres skolegang. I sin nyeste bog giver DPU-forsker Laura Gilliam et sjældent indblik i dynamikkerne mellem lærere og minoritets elever og peger på, at forskelsbehandling er et institutionelt problem i Danmark.

‘JER FRA GHETTOEN’: MINORITETSDRENGE FORTÆLLER OM DERES SKOLEGANG

Af KNUD HOLT NIELSEN

Drenge med minoritetsbaggrund får generelt dårligere skoleresultater end gennemsnittet, og markant færre af dem fortsætter videre i uddannelsessystemet. Det har i en årrække stået centralt i den danske debat om skolen. Forklaringen går ofte på, at det skyldes forhold i barnet, i hjemmet, dårlige sprogkunderskaber eller elevernes sociale baggrund. Men den betydning, som kan tilskrives relationerne mellem lærere og elever, og den behandling, elever oplever i klasserummet, har været underbelyst i Danmark.

Det er en del af baggrunden for bogen *Minoritetsdanske drenge – modvilje og forskelsbehandling i skolen*, der udkommer på Aarhus Universitetsforlag i slutningen af 2018. Med bogen sætter forfatteren Laura Gilliam, der er antropolog og lektor på DPU, Aarhus Universitet, fokus på minoritetsdrenge i den danske folkeskole.

“Jeg har gennem årene gennemført en række længerevarende feltarbejder blandt minoritetsdanske børn i danske skoler, hvor jeg i nogle klasser eller bestemte læreres timer oplevede et etnisk mønster i, hvem der blev skældt mest ud og irettesat. Selvom

både minoritets- og majoritetsdanske drenge var urolige og spillede op til hinanden, var der en tendens til en overdisciplinering af de minoritetsdanske drenge. Der skulle mindre til, og der blev slået hårdere ned på dem, end når det var majoritetsdanske børn, der var urolige i timerne. Samtidig har jeg overhørt lærere tale meget negativt om de tosprogede drenge,” fortæller hun og understreger, at hun har observeret en meget stor forskel på lærernes opførsel.

“På nogle skoler kunne jeg se drenge fra de samme etniske og sociale baggrunde, som fik helt andre roller i skolen. Eksempelvis blev de minoritetsdanske drenge i en 9. klasse kaldt for ‘de søde og høflige drenge’, og i en anden klasse var alle drengene meget optagede af skolearbejdet. Den primære forskel mellem disse klasser og andre klasser, hvor drengene havde et dårligt ry, var, at de havde nogle lærere, som så anderledes på dem. Det er de dynamikker, jeg dykker ned i i bogen. Hvordan har minoritetsdanske drenge oplevet deres lærere, og hvilken betydning har det haft for deres skolegang?”

Forskelsbehandling i skolen

Laura Gilliam har forsket i børn og unge med minoritetsbaggrund i mange år, og i bogen samler hun resultaterne af en lang

række kvantitative og kvalitative undersøgelser baseret på deltagerobservationer i skolen og interviews med lærere og drenge med minoritetsbaggrund om deres skoleoplevelser. Fokus er dog hendes interviews med 18 drenge på 16-19 år med forskellig etnisk baggrund, som kommer fra forskellige steder i Danmark. Der er både elever, som har gået på skoler med mange og med få minoritets elever. I dag går de i gymnasiet, på erhvervsskoler eller i 10. klasse og kigger tilbage på deres erfaringer fra forskellige folkeskoler.

Med bogen giver hun stemme til de minoritetsdrenge, vi hører om i medierne, og som oftest er spundet ind i negative fortællinger og altid bliver fremstillet gennem eksperter, lærere eller politikeres blik. Laura Gilliams bog giver et unikt indblik i drengenes egne oplevelser og tanker om, hvordan de har oplevet at blive forskelsbehandlet i løbet af deres skolegang. Undersøgelsen er altså ikke blot en temperaturmåling, eller et her-og-nu-billede; den samler drengenes erfaringer med forskelsbehandling gennem et helt skoleliv.

“To tredjedele af de drenge, som jeg har talt med, har i samtalerne peget på oplevelser med lærere, som de mener, har udsat dem for forskelsbehandling, og at det har haft en væsentlig negativ betydning for deres skolegang. Det skal ikke forstås som, at vi dermed kan

Minoritetsdrengene fra Laura Gilliams undersøgelse oplever, at lærerne slår hårdere ned på dem end på de øvrige elever, hvis de er urolige i timerne eller leger lidt vildt i skolegården.

FOTO: MIKAL SCHLOSSER

hævde, at to tredjedele af minoritetsdanske drenge diskrimineres, eller at jeg dermed har dokumenteret, at de interviewede drenge rent faktisk blev forskelsbehandlet. Det er heller ikke hele fortællingen om minoritetsdanske elever i skolen, da en del drenge har en god relation til deres lærere. Men det kan kaste lys over drengenes oplevelser af negativ forskelsbehandling i skolen på grund af deres køn og etnicitet. Og så giver det et indblik i, hvordan de har reageret på den forskelsbehandling,” siger Laura Gilliam.

Læreren gør forskellen

Alle de drenge, der indgår i undersøgelsen, fortæller om gode lærere undervejs i deres skoletid, der har haft en væsentlig positiv betydning for dem og for deres videre udvikling.

“Det har været lærere, som viste velvilje over for dem, og som havde høje forventninger til dem. De kunne godt være skrappe og stille krav, men det at de viste, at de kunne lide dem og stillede de samme krav til alle elever, er en vigtig pointe. De lærere taler de rigtig kærligt om – som nogle, der har gjort en stor forskel for dem, og som de gjorde sig umage over for,” siger Laura Gilliam.

De dårlige lærere var til gengæld dem, som drengene oplevede systematisk behandlede dem dårligere end de andre elever.

“Drengene sondrede meget mellem de lærere, de oplevede som retfærdige, og dem som de oplevede som uretfærdige. De uretfærdige var dem, der eksempelvis systematisk reagerede hårdere mod minoritetsdanske drenge i klasserummet. Drengene har registreret, hvordan de drenge oftere blev mistænkeliggjort for ting, de måske ikke havde gjort, smidt uden for døren eller skældt mere ud af bestemte lærere end de majoritetsdanske drenge og piger blev, selvom de var lige så urolige,” siger Laura Gilliam og fortsætter:

“Drengene nævner andre lærere, som de havde det godt med, hvilket tyder på, at de ikke var generelt problematiske elever. Når de skal forklare, hvorfor de opfattede det som forskelsbehandling, begrundede de det med, at det var de samme lærere, som også regelmæssigt fortalte dem, at de ikke kunne blive til noget i uddannelsessystemet, og som valgte at overse dem i timerne. Eller at det var de lærere, de også havde hørt tale negativt om indvandrere eller omtale dem som ‘jer fra ghettoen’.”

Drengene beskriver, at sådanne udtalelser har fået dem til at føle sig anderledes. En af eleverne i bogen beretter dertil, at der på den skole i Aarhus, han gik på, blev konstrueret en skillevej, hvor han og de to andre minoritetsdrenge i hans klasse skulle sidde bag

en afskærmning med en slags tremmer for, hvorfra de ikke kunne se tavlen ordentligt. Det fik ham til at føle sig som et misfoster, fortæller han i dag.

Skævheder i karaktergivning

En række studier understøtter, at der ligger mere strukturelle problemer bag forskelsbehandling af minoritets elever i skolen. Det drejer sig både om, at de er ringere stillet i forhold til de kompetencer, den viden og det sprog, der værdsættes i skolen, men nogle studier peger på, at det også ses i karaktergivningen. I en undersøgelse fra 2015 blev 400.000 danske skoleelevers standpunktskarakterer i 9. klasse eksempelvis sammenlignet med deres karakterer til folkeskolens afgangseksamen, hvor en ekstern censor havde medvirket til at bedømme opgavernes niveau. Resultaterne viste en markant forskel mellem lærernes vurdering af elevernes niveau og det niveau, eleverne opnåede til eksamen.

Samlet set viste den undersøgelse, at drenge med minoritetsbaggrund, hvis forældre havde et lavt uddannelsesniveau, gennemsnitligt fik lavere standpunktskarakterer af deres lærere, end de gjorde til eksamen. Omvendt viste undersøgelsen også, at elever af forældre med højere uddannelse, piger og elever med etnisk dansk baggrund fik højere

standpunktskarakterer af deres lærere, end de fik til eksamen.

Laura Gilliams samtaler med minoritetsdrengene om deres egne oplevelser i skolen understøtter dette billede. To af eleverne fortæller eksempelvis om, hvordan de til deres matematikprøver oplevede at få 10- og 12-taller, men alligevel kun fik 4 i deres standpunktskarakter, og når de rakte hånden op i timerne, fordi de kendte svaret, så henvendte deres lærer sig konsekvent til andre elever. Da de så fik 10 til en terminsprøve, var deres lærere overbeviste om, at de havde snydt til prøven.

“Det var et stort slag, fordi det jo var et fag, hvor vi kunne få gode karakterer,” fortæller drengen Muhammed om oplevelsen. Den samme lærer havde i øvrigt også kaldt minoritetsdrengene for “arabersvin”.

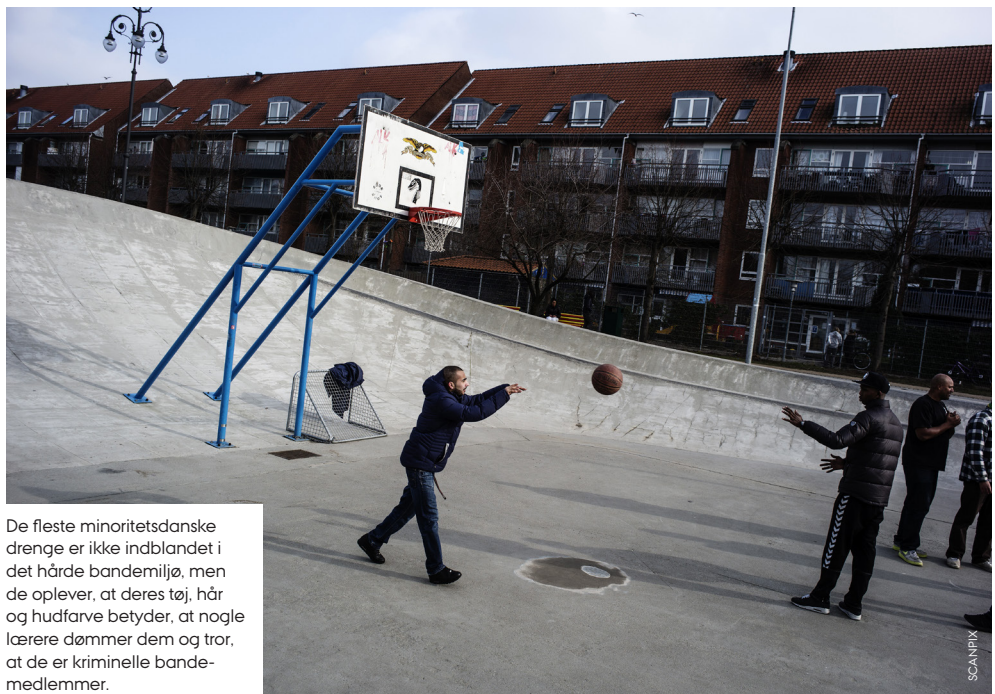
Afgørende UPV-vurderinger

Lærernes indstilling til dem kan blive afgørende for drengenes videre vej i uddannelsessystemet. Flere af drengene fortæller i bogen, hvordan de oplevede, at de samme lærere på forskellig vis forsøgte at blokere for, at de kunne komme i gymnasiet, selvom de havde et højt nok karaktergennemsnit.

Alle elever skal i dag igennem en vurdering af, om de er parate til gymnasiet, i forbindelse med den såkaldte UPV (uddannelsesparathedsvurdering). Den afgørende vurdering finder imidlertid sted før folkeskolens afsluttende prøver, så det sker helt og holdent på baggrund af de lokale læreres opfattelse af drengenes faglige niveau og deres sociale og personlige udvikling. Her fortæller flere af minoritetsdrengene om, hvordan bestemte lærere, som de har haft en dårlig relation til, lige op til deres UPV pludselig valgte af sætte dem markant ned i standpunktskarakterer.

Abdirahim, der er somalisk-dansker og i dag går på gymnasiet og klarer sig godt, beskriver, hvordan han efter at have fået to 7-taller i matematik i den første standpunktskarakter og et 7-tal og et 10-tal til terminsprøven pludselig blev sat ned til et 4-tal og et 2-tal af sin matematiklærer, lige før han skulle have den UPV, der afgjorde, om han kunne komme i gymnasiet.

“Jeg spurgte hende, hvordan jeg kunne få 02 i skriftligt, når jeg fik 7 og 10 til terminsprøven. Så sagde hun til mig: ‘Det er bare det, du ligger til’. Så sagde jeg: ‘Det giver jo ingen mening, du har lige lagt mig to karakterer ned! Du kan ikke sige, at jeg ligger her’. Så sagde hun bare til mig: ‘Det er det, du ligger på,’” fortæller han til Laura Gilliam i bogen.

De fleste minoritetsdanske drenge er ikke indblandet i det hårde bandemiljø, men de oplever, at deres tøj, hår og hudfarve betyder, at nogle lærere dømmer dem og tror, at de er kriminelle bandemedlemmer.

Dermed var vejen til gymnasiet lukket for Abdirahim, selv om de andre lærere mente, at hans faglige niveau var egnet til at starte på gymnasiet. Ved den efterfølgende standpunktskarakter var han så sat op igen til to 7-taller af matematiklæreren, men da var det for sent at søge ind på gymnasiet, og han måtte i stedet gå via 10. klasse.

Eksemplet med Abdirahim viser elevernes oplevelse af afmagt, når lærerne vurderer, om de er uddannelsesparate eller ej. Laura Gilliam peger desuden på, at der forud for UPV også sker en lang række andre små og store vurderinger af eleverne.

“Med uddannelsesvurderingen bliver der truffet en beslutning, som kan have afgørende betydning for den unge, men lignende beslutninger og vurderinger laves jo kontinuerligt hele vejen igennem et skoleforløb, så der kan jo være andre, mere uformelle situationer, hvor det har lige så store konsekvenser for drengene. Kan de klare en bestemt faglig udfordring, bliver de udtaget til bestemte aktiviteter, eller får de opbakning og støtte i forhold til opgaver i den daglige undervisning?” siger Laura Gilliam og fortsætter:

“Jeg har kun drengenes oplevelse af situationen og kan selvsagt ikke sige, om lærerne har andre motiver. Lærerne kan for eksempel have en idé om, at de ville gøre eleverne en bjørnetjeneste, hvis de lod dem starte i gymnasiet. Men den vurdering kan også være baseret på negative og lave forventninger til drengene. Under alle omstændigheder opleves det af drengene som rendyrket forskelsbehandling og modvilje.”

Rosenthal-effekten

Det er problematisk set i lyset af veldokumenteret pædagogisk forskning, der peger på, at børn formes af den opfattelse, de voksne har af dem. Fænomenet er kendt som Rosenthal-effekten, som viser, at der er en klar sammenhæng mellem læreres forventninger til specifikke børn og disse børns indsats og læring i skolen.

Drengenes fortællinger om erfaringer fra skolen understreger både den positive og den negative side af Rosenthal-effekten. Hos de lærere, der mødte dem med både anerkendelse og forventninger, så de følte sig ligeværdige, fortalte drengene, at de gjorde en ekstra indsats, mens det modsatte var tilfældet, når de blev undervist af lærere, hvor de oplevede klar forskelsbehandling.

“Det er gennemgående, at eleverne fortæller, hvordan de simpelthen trak sig ud af undervisningen, når de oplevede at blive set skævt til, ikke at blive anerkendt for deres faglige niveau eller bevidst blev overset, når de forsøgte at være aktive i timerne og række hånden op. De blev demotiverede og frustrerede, men følte ikke, de kunne stille noget op. På den måde er der en markant negativ spiral, hvor de opgiver og får endnu flere konflikter med lærerne,” siger Laura Gilliam.

Nogle af drengene er stadig i gang med forberedende forløb til ungdomsuddannelser og har haft en svær skolegang, men de fleste af drengene er i dag kommet videre i gymnasiet, på erhvervsuddannelser eller i 10. klasse.

“De fortæller alle sammen, hvordan deres karakterer går op, når de forlader folkeskolen til fordel for 10. klasse eller gymnasiet. Det

kan selvfølgelig være, fordi de gør en større indsats, men de siger samstemmende, at de selv oplever, at det hænger sammen med, at deres nuværende lærere har en anden indstilling til dem,” siger Laura Gilliam.

De farlige og kriminelle drenge

Ét er drengenes oplevelser af at få nedvurderet deres skolefaglige evner, noget helt andet, men lige så frustrerende for drengene, er de tilfælde, hvor de bliver set som potentielt farlige og kriminelle.

“Et gennemgående træk er, at drengene oplever, hvad man kan kalde proportionsforvrængning; at nogle lærere generelt oplevede deres adfærd som værre, end den var, og at de ikke fik den dispensation for at være børn – og drenge – som andre børn gør. Hvis de for eksempel var urolige i skolen eller lavede, hvad de selv opfattede som almindelig børneballade, så var deres oplevelse, at det hurtigt blev set i et andet og mere bekymrende lys, end når deres majoritetsdanske klassekammerater gjorde det samme,” siger Laura Gilliam.

Flere af drengene beskriver, at nogle lærere uretmæssigt opfattede dem som kriminelle og slog dem i hartkorn med, hvad drengene selv kalder ‘de dårlige typer’. Hun peger på, at det hænger sammen med en modkulturel form, der er skabt blandt nogle minoritetsdanske drenge, som dyrker hård maskulinitet og afviser skolens normer. Som i mange andre samfund er det en form og stil, socialt og kulturelt marginaliserede unge skaber som reaktion på stigmatisering og dårlige skoleerfaringer og som tilpasning til et hårdt miljø i de områder, mange minoritetsfamilier er bosat i.

Langt de fleste minoritetsdanske drenge er ikke indblandet i det miljø, men har blot overtaget stilen – dvs. tøj-, hår- og gangstilen, som de finder smart, og som er påkrævet i gruppen for at være socialt inkluderet. De oplever dog, at deres tøj, hår og hudfarve betyder, at nogle lærere dømmer dem og tror, at de er kriminelle eller bandemedlemmer.

Drengenes individuelle oplevelser med forskelsbehandling afspejler mere udbredte problemer med fordomme og negative forforståelser. Det viser en større undersøgelse fra 2017 af læreres forventninger til minoritetsdanske 14-15-årige elever i Tingbjerg- og Brønshøj-området ved København. Tingbjerg-undersøgelsen afslører en markant forskel på lærernes forestillinger om deres elever og børnenes faktiske adfærd. Lærerne vurderede, at 12 procent af eleverne i Tingbjerg var medlemmer af en bande, hvor det

»Den ‘hårde kriminelle indvandrerdreng’ er altså blevet en figur, som præger nogle læreres syn på hele kategorien af minoritetsdrenge. De ser dem tilsyneladende ikke som individuelle børn, men racialiserer dem, i og med de fortolker dem som ‘den samme slags’ på tværs af forskellige etniske baggrunde.«

Laura Gilliam.

ifølge elevernes anonyme selvrapportering blot var 2 procent. Lærerne mente, at 18 procent af eleverne havde begået hærværk, hvor det faktiske tal blot var 2 procent. Lærerne var overbeviste om, at 7 procent af eleverne havde begået et røveri, men ifølge elevernes anonyme svar var der ikke en eneste, der havde begået en sådan kriminalitet.

“Vi ved fra international forskning, at sådanne ofte ubevidste negative forventninger, som kan bunde i sociale og etnisk-rationale stereotyper, kan få betydning for, hvordan lærere behandler minoritets elever,” siger Laura Gilliam og fortsætter:

“Den ‘hårde kriminelle indvandrerdreng’ er altså blevet en figur, som præger nogle læreres syn på hele kategorien af minoritetsdrenge. De ser dem tilsyneladende ikke som individuelle børn, men racialiserer dem, i og med de fortolker dem som ‘den samme slags’ på tværs af forskellige etniske baggrunde. Konsekvensen er, at de behandler dem enten på baggrund af tidligere erfaringer med andre minoritetsdanske drenge eller ud fra stereotype forestillinger. Det kan medføre, at en del lærere møder drengene med negative forventninger og behandler dem anderledes end andre børn.”

Mere end et individuelt problem

Der er til gengæld intet, som tyder på, at andelen af minoritets elever i skolen har en betydning for deres oplevelser med forskelsbehandling. En række af de drenge, der oplevede at blive set skævt til på grund af deres

etnicitet og køn, gik på skoler med en meget lille andel minoritets elever. Laura Gilliam peger på, at hendes undersøgelser ikke siger noget om, hvorvidt minoritets elevers trivsel eller engagement i skolen skulle blive bedre af, at andelen holdes nede gennem spredning af børnene. Det er derimod relationen mellem lærerne og drengene på den enkelte skole, der er central.

“Problemet med diskrimination i skolen kan ikke løses ved blot at sprede børn eller sætte ind i forhold til individuelle lærere, der udtrykker fordomme og negative forventninger til minoritetsdrenge. Det kræver i stedet en større bevidsthed om, at der sker forskelsbehandling i Danmark og i skolen, og ikke mindst at fordomme ikke forsvinder, blot fordi skoler fokuserer på at være blinde for etnicitet og ikke tale om forskelle,” siger Laura Gilliam.

“Langt de fleste lærere har de bedste intentioner om at behandle alle som individer og børn, men hvis de ikke taler med børnene om disse emner og tabuiserer emnet for forskelsbehandling, overlader de det til børnene at forstå de forskelle mellem folk og den forskelsbehandling, de oplever. Samtidigt viser samtalerne med minoritetsdrene også, at skoler og lærere gør en positiv forskel for drengenes skolegang. Ligesom negative forventninger og modvilje fra lærere dræner dem for motivation og tiltro til sig selv, så kan høje forventninger og positive relationer styrke drengenes engagement og glæde ved skolen. Men at ændre det kræver, at der er en større diskussion og refleksion om praksis, forforståelser og forventninger blandt lærerne på de enkelte skoler.” ■

Læs mere:

Laura Gilliam: De umulige børn og det ordentlige menneske. Identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn. Aarhus Universitetsforlag 2009.

Laura Gilliam: Minoritetsdanske drenge i skolen - modvilje og forskelsbehandling. Aarhus Universitetsforlag, 2018. (udkommer december 2018)

Laura Gilliam er lektor i pædagogisk antropologi, DPU, Aarhus Universitet. Hun forsker i børn og unge med minoritetsbaggrund i folkeskolen. Hun underviser på Kandidatuddannelsen i pædagogisk antropologi.

DER ER BRUG FOR EN OPLYST DEBAT OM VÆRDIEN AF TRIVSELSMÅLINGER

I medierne kom årets store debat om trivselsmålinger til at handle om anonymitet og grænser for brugen af personlige data. Debatten bør dog også handle om, hvilken værdi trivselsdata har – og ikke har. Sådan lyder det fra to forskere, der i denne kommentar forklarer, hvad der er op og ned i debatten. De opfordrer samtidig til en demokratisk samtale om, hvordan vi ser data som en del af vores møde med velfærdsstaten.

Af HELENE RATNER OG HJALTE MEILVANG

Først på året var folkeskolens trivselsmålinger centrum for en offentlig debat, hvor en række vrede forældre politianmeldte Undervisningsministeriet. Ministeriet havde oplyst, at elevernes besvarelser i trivselsmålingerne var anonyme, selvom hensigten fra starten havde været, at målingerne kun skulle være fortrolige: Dvs., at data bliver gemt på CPR-numre til brug for statistisk analyse, men at tilbagemeldingerne til skoler og elever sker på klasseniveau. Som konsekvens af denne debat udskød Undervisningsministeriet i august folkeskolens trivselsmålinger indtil 2019 for at vurdere, hvordan bekymringer over indsamling af personlige data bedst kan adresseres.

I denne tænkepause er det frugtbart at skabe et overblik over nogle af de bredere spørgsmål, som debatten om trivselsmålinger har rejst: Er der grænser for, hvad vi vil måle

på? Og hvordan kan det være, at trivselsmålinger både kan iagttages som værdifulde og farlige? Uenigheden om, hvorvidt og hvordan trivselsmålinger skaber værdi, tyder på, at værdien af data grundlæggende er et flertydigt fænomen.

Skolens opgave er også at sikre trivsel

Det er et politisk valg, hvad vi vil måle. På den ene side kan man argumentere for, at ikke alle fænomener, vi finder politisk væsentlige, kan gøres op i tal: "Værdsætter vi blot, hvad vi med lethed kan måle, eller måler vi, hvad vi værdsætter?", som Gert Biesta spørger i sin bog *God uddannelse i målingens tidsalder*. Hvis vi starter med sidstnævnte, så kan trivselsmålingerne ses som udtryk for, at politikerne faktisk har lyttet til dem, der mener, at nationale tests og afgangsprøvekarakterer ikke alene dækker kvalitet i folkeskolen. Trivselsmålingerne sætter fokus på, at skolens opgave er bredere end at lære børn at regne og skrive. I den forbindelse har det også været fremført, at eleverne med trivselsmålingerne får en

stemme. Som et udtryk for skolens værdier er trivselsmålinger således en positiv ting.

Dette kan dog også give anledning til bekymring. Ph.d. Gitte Meyer hævder i bogen "Lykkens kontrollanter", at målinger ikke nødvendigvis fremmer trivsel. I stedet bliver målinger af trivsel og lykke en del af en snæver produktivitetslogik, hvor trivsel værdsættes, fordi glade borgere er mere produktive. Trivsel har således ikke en selvstændig værdi.

De mere etiske spørgsmål handler om, hvorvidt det overhovedet er det offentliges opgave at sætte tal på subjektive størrelser som trivsel. Nogle mener f.eks., at et barns CPR-nummer bør være 'rent' uden tilknytning til trivsels- eller præstationsdata. Og forælderen, der politimeldte Undervisningsministeriet, lægger vægt på retten til privatliv. "Hvad mine børn har af følelser og tanker – det kommer ingen ved og da slet ikke staten", som en far fortalte til Politiken (3. januar 2018).

Formålsforskydning

Denne bekymring blev ikke mindst rele-

vant, da trivselsdebatten udviklede sig fra at handle om fraværet af anonymitet til 'formålsforskydning'. Data blev anvendt til andet og mere, end de oprindeligt var beregnet til. Adskillige kommuner benyttede nemlig de fortrolige trivselsdata i arbejdet med den enkelte elev. IT-systemet Hjertet & Hjernen brugte målingerne til at tildele eleverne bekymringsniveauet rød, gul eller grøn. Intentionen var at identificere børn, der mistrivedes. Debatten kom dog hurtigt til at dreje sig om en offentlig sektor, der overskred sine beføjelser.

Folkene bag et andet system, Klassesetrisel.dk, så sagen anderledes. Ifølge dem er det netop data på den enkelte elev, der gør målingerne værdifulde. Som de udtalte til Folkeskolen: "Hvis man anonymiserer undersøgelsen, så lægger man det over på lærerne at skulle bruge tid på at gennemføre den, uden de får nogen værdi ud af den selv" (9. januar 2018). Det er netop data på individniveau, der ifølge denne logik giver lærere og pædagoger mulighed for at arbejde målrettet med trivsel.

Kommuner har i årevis gennemført ikke-anonymiserede trivselsmålinger af forskellig art på tværs af daginstitutions- og skoleområdet, uden at det har givet anledning til samme bekymring. Dette omfatter både pædagoger og læreres vurderinger af børns trivsel samt børns selvrapporterede trivsel. Det systematiske og forebyggende arbejde med børns trivsel beskrives af mange som grundlæggende i den pædagogiske praksis. Hvorfor giver det så anledning til så megen debat, når dette systematiske arbejde dikteres fra centralt hold?

Etisk og metodisk problem

En del af debatten har handlet om forholdet mellem trivselsmålinger og det, de måler. Trivselsmålingerne er på den ene side blevet anfægtet ift. deres *validitet*: Kan man overhovedet måle, standardisere og kvantificere noget så flygtigt, subjektivt og kontekstuel som trivsel? Som en artikel på videnskab.dk (2. februar 2018) nævner, så er trivsel mere komplekst end rød, gul og grøn.

Hvor validitet handler om, hvorvidt man måler det, man gerne vil, handler begrebet *performativitet* om, hvordan målinger skaber det, de måler. Når vi måler trivsel, så er denne måling ikke en neutral registrering – men en påvirkning, der skaber trivsel som en genstand. Målinger virker ind i virkeligheden netop ved at måle den.

Trivselsmålingerne er fx blevet beskyldt for at fremme en uheldig lykkenorm, hvor børn

»Der er pludselig hele klasser, hvor alle trives. Der er altså en vekselvirkning mellem det, målingerne bruges til, og hvad disse målinger kommer til at vise. At bruge målingerne individorienteret er dermed ikke kun potentielt etisk problematisk – det kan også blive et metodisk problem.«

Helene Ratner og Hjalte Meilvang

skal leve op til et ideal om at være i trivsel, og børnene kan derfor føle sig forkerte, hvis de ikke 'scorer højt (nok)'. Trivselsmålingerne giver måske elever en stemme – men med denne stemme kommer *pligten* til at være opmærksom på og italesætte egen (mis)trivsel.

Elever reagerer også på en anden måde. En lærer fortæller i Politiken (6. januar 2018), at eleverne jo godt ved, at hvis de svarer bestemte ting, så bliver deres forældre kontaktet. Der er pludselig hele klasser, hvor alle trives. Der er altså en vekselvirkning mellem det, målingerne bruges til, og hvad disse målinger kommer til at vise. At bruge målingerne individorienteret er dermed ikke kun potentielt etisk problematisk – det kan også blive et metodisk problem.

Fremmer fordomme?

Endelig er det et vigtigt spørgsmål, hvordan trivselsmålingerne virker ind på professionelle. Et argument har bl.a. været, at trivselsmålinger cementerer kulturelt indlejrede normer ved at fremme 'professionelle fordomme' om børns trivsel. Når professionelle ved hjælp af trivselsmålinger klassificerer børn og unge som værende i mis/trivsel, risikerer de at miste blikket for, at trivsel er et dynamisk fænomen.

Modargumentet er, at professionelle *altid* vil have bestemte forventninger til børn og unge. Snarere end at fastlåse identiteter gør trivselsmålingerne professionelles kategoriseringer

synlige og kan i bedste tilfælde give anledning til kollektiv diskussion og refleksion over, hvordan man iagttager og vurderer børn. Dokumentation forpligter yderligere professionelle til at være specifikke omkring trivselsudvikling. Så vi skal være varsomme med at antage, at måling alene forstærker og fastlåser elever i normative forventninger til velbefindende – det modsatte kan også være tilfældet.

Brug for demokratisk samtale

Vores ærinde er ikke at være for eller imod trivselsmålinger. Men én ting kan vi dog sige: Debatten har vist, at der er mange forskellige idéer i spil om, hvordan indsamling af trivselsdata skaber værdi. Derfor er det centralt, at vi er bevidste om ikke blot de fine intentioner med trivselsmålinger, men også om bekymringer for overvågning og data, der vandrer uset til nye formål. Målingerne kan både være udgangspunkt for, at professionelle arbejder kritisk og reflektivt med egen forforståelse – men også påvirke elevers selvforståelse. Forhåbentlig kan dette lille indblik i den hidtidige debat være med til at kvalificere kommende debatter. Hvorvidt data faktisk skaber værdi kan ikke afklares endegyldigt, men bør løbende diskuteres. Efterhånden som stadig flere dele af vores interaktioner med staten digitaliseres, vil vi nemlig se flere kontroverser om værdien af målinger. Udover at give indblik i, hvordan data kan bruges og misbruges, så handler den demokratiske samtale om noget mere grundlæggende: Hvordan og i hvor høj grad data og målinger skal være en del af vores liv og vores møde med velfærdsstaten. ■

Læs mere:

- Asterisk nr. 84, Tid til trivsel
- Trivselsmålinger viser børns forventninger
- Trivsel kan blive et tyranni
- Datavarehuset er åbent

Helene Ratner: Datamassage – ledelsessystemers kodificering af velfærd. I: Når velfærdsteknologier holder mere, end de lover, Samfundslitteratur, 2017.

HELENE RATNER er lektor på DPU, Aarhus Universitet og forsker bl.a. i brugen af data i styring og forvaltning af uddannelsesinstitutioner. Hun underviser på Kandidatuddannelsen i uddannelsesvidenskab og Masteruddannelsen i ledelse af uddannelsesinstitutioner.

HJALTE MEILVANG er ph.d.-studerende ved Institut for Statskundskab, Københavns Universitet. Han forsker i tal og statistik som politiske fænomener, med særlig fokus på nationale test i folkeskolen og livskvalitetsmålinger.

ASTERISK LIVE

GRUNDTVIG

– HVAD KAN VI BRUGE HAM TIL I DAG?

Årets første Asterisk Live byder på en debat om Grundtvig. Hvad kan vi bruge – og ikke bruge – Grundtvig til i dag? Hvilke præg sætter han på pædagogikken, på skolen og på diskussioner om demokrati, frihed og folkelighed?

Der vil være oplæg fra tre forskere med hver deres blik på Grundtvig efterfulgt af paneldebat og spørgsmål fra salen.

- **Op og ned og op med Grundtvig**
Thomas Astrup Rømer, lektor på DPU, Aarhus Universitet
- **Etno- og/ eller demokrati? Brug af N.F.S. Grundtvigs digt Folkeligheden (1848) som identitetspolitisk dannelses**
Claus Haas, lektor på DPU, Aarhus Universitet
- **Det er ikke det, du umiddelbart kan forstå af Grundtvig, der gør dig klogere**
Jes Fabricius Møller, lektor på Københavns Universitet

Tid og sted:

København: 22. januar 2019

Aarhus: 31. januar 2019

Pris:

125 kr.

Studerende: 50 kr.

Tilmelding:

dpu.dk/asterisk/asterisk-live

DPU
AARHUS UNIVERSITET